

Prosvjedi hrvatskih veterana: komparativna analiza taktika i zahtjeva

Grgurinović, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:483878>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-18**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Ivan Grgurinović

**PROSVJEDI HRVATSKIH VETERANA: KOMPARATIVNA ANALIZA
TAKTIKA I ZAHTJEVA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

PROSVJEDI HRVATSKIH VETERANA: KOMPARATIVNA ANALIZA
TAKTIKA I ZAHTJEVA
DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc.dr.sc. Danijela Dolenc

Student: Ivan Grgurinović

Zagreb
rujan, 2018.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Prosvjedi hrvatskih veterana: komparativna analiza taktika i zahtjeva*, koji sam predao na ocjenu mentorici doc. dr. sc. Danijeli Dolenc, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ivan Grgurinović

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBILJEŽJA VETERANSKE POPULACIJE	2
2.1 SOCIJALNI STATUS I ORGANIZACIJSKI KAPACITETI VETERANSKE POPULACIJE	2
2.2 ODNOS HRVATSKIH VETERANA S HDZ-OM I POLITIČKO PONAŠANJE.....	3
3. TEORIJSKI OKVIR	4
3.1 KONCEPT DISRUPTIVNOSTI U POLITIKAMA OSPORAVANJA	4
3.2 PROCESI DISKURZIVNOG UOKVIRIVANJA U PROSVJEDIMA	6
4. METODOLOGIJA	9
5. OPIS SLUČAJEVA	10
5.1 VETERANSKI PROSVJEDI PROTIV UHIĆENJA MIRKA NORCA (2001.).....	10
5.2 VETERANSKI PROSVJED U SAVSKOJ 66 (2014.-2016.).....	12
6. ODREDNICE POTPORE JAVNOSTI VETERANSKIM PROSVJEDIMA	15
6.1. POTPORA PROSVJEDIMA 2001. GODINE	15
6.2 POTPORA PROSVJEDIMA 2014.-2016. GODINE	18
7. DISKURZIVNO UOKVIRIVANJE VETERANSKIH PROSVJEDA	22
7.1 DISKURZIVNI OKVIRI KORIŠTENI OD VETERANSKIH ORGANIZACIJA.....	22
7.1.1 Obrana digniteta Domovinskog rata i veterana.....	22
7.1.2 Ekonomska situacija veterana	24
7.1.3 Izdajnička/nenarodna vlast.....	25
7.2 PROTUOKVIRI HRVATSKE VLADE.....	28
7.2.2 Vlada kao čuvar demokracije/nedemokratski prosvjedi	30
8. ZAKLJUČAK	32
9. LITERATURA	34
SAŽETAK	37
ABSTRACT	38

POPIS ILUSTRACIJA

TABLICE

Tablica 1: Disruptivni događaji u prosvjedu veterana od 2014.-2016.	13

SLIKE

Grafikon 1: Stope podrške postupcima Vlade prema prosvjednicima („Podržavate li reakciju Vlade na prosvjede?“)	15
Grafika 2: Stope podrške novim prosvjedima („Odobravate li nove prosvjede za oslobađanje umirovljenog generala Mirka Norca?“)	17
Grafikon 3: Stope potpore veteranskom prosvjedu u Savskoj („Kakav je vaš odnos prema protestu branitelja i njihovim zahtjevima?“)	19

1. UVOD

Veterani se, u raznim društvima, često pojavljuju kao posebna skupina sa zasebnim pravima i određenom važnom ulogom. Veteranske skupine svojevrsan su dokaz spremnosti članova društva na obranu države i Hrvatska u tome nije iznimka. Dapače, zbog svog privilegiranog položaja u društvu, u pogledu broja i opsežnosti socijalnih prava koje posjeduju pogotovo ako ih usporedimo s drugim državama, hrvatski veterani¹ imaju ključnu ulogu kao politički akter. S obzirom da se radi o brojnoj skupini koja pokazuje desnije političke orijentacije i koja je sposobna mobilizirati se u relativnom kratkom roku, njihove prosvjedne aktivnosti i pokušaji izvaninstitucionalnog rješavanja političkih pitanja predstavljaju važnu temu za analizu. Ovaj rad stoga nudi eksploratornu analizu veteranskih prosvjeda, fokusirajući se na dva slučaja. Prvi je slučaj masovna mobilizacija veteranskih organizacija protiv vlade 2001. godine, motivirana pokušajem da spriječe isporučenje Mirka Norca Haškom tribunalu pod sumnjom da je počinio ratne zločine na području Gospića 90-ih. Drugi slučaj odnosi se na prosvjed veterana od 20. listopada 2014. do 26. travnja 2016. u kojem su veterani zauzimanjem javnog trga ispred Ministarstva branitelja u Zagrebu nastojali izvršiti pritisak za smjenom tadašnjega ministra.

Rad ima dva cilja. Prvi cilj je analizirati utječe li i do koje mjere razina disruptivnosti prosvjeda na potporu javnosti prema veteranima.. Drugi cilj rada je analizirati sličnosti i razlike u načinima na koje veteranske organizacije diskurzivno obrazlažu svoje zahtjeve tijekom navedene dvije prosvjedne epizode. Ključna uloga veterana u hrvatskom društvu i politici, zbog kapaciteta koji posjeduju za uspješnu masovnu mobilizaciju, zahtijeva sustavnu analizu načina na koje veterani prikazuju sebe i svoje protivnike. S druge strane čini se važnim pokušati rasvijetliti načine na koje akteri koji su meta prosvjednika diskurzivno opravdavaju vlastite postupke, te kako delegitimiraju prosvjednike i njihove zahtjeve. Također, budući da je politička situacija 2001. bila bitno različita od one 2014. godine, analiza pretpostavlja da postoje razlike u načinima uokvirivanja prosvjeda kao i korištenih ideja. Konkretno, druga prosvjedna epizoda odvija se nakon što je suradnja s Haškim tribunalom politički završeno pitanje, te stoga dotadašnja dominantna tema oslobađanja generala iščezava iz diskurza veteranskih organizacija. Veteranske organizacije koje su

¹ Iako hrvatski veterani sebe oslovljavaju kao „branitelji“, u sklopu ovoga rada koristi se izraz veterani u skladu sa znanstvenom literaturom. Iznimke su slučajevi citiranih izjava aktera, naslovi relevantnih novinskih članaka ili nazivi institucija koja se bave veteranskim pitanjima kao što je Ministarstvo branitelja.

organizirale prosvjede 2001. godine svoje su djelovanje prikazivale kao vrstu otpora prema vlasti koja, pristankom na suradnjom s Haškim tribunalom djeluje protivno interesu veterana i Hrvata.

Rad ima sljedeću strukturu. Prvi dio donosi opis hrvatske veteranske populacije, te neke njihove društvene i političke odrednice. Nakon toga slijedi teorijski okvir koji uvodi pojmove diskurzivnog uokvirivanja prosvjednog djelovanja, kao i karakter disruptivnosti u prosvjedima, oslanjajući se na teorije političkoga procesa. Sljedeći dio analize odnosi se na pitanja međudnosa između javne potpore djelovanju veteranskih organizacija i disruptivnosti prosvjednih taktika koje te organizacije koriste. Nakon toga je prikazana metodologija istraživanja, i opisani su proučavane prosvjedne epizode uz poseban fokus na razine njihove disruptivnosti. Posljednji dio predstavljaju rezultati istraživanja u pogledu razina javne potpore prema veteranima kao prosvjednim akterima. Prikazuju se diskurzivni okviri i protuokviri korišteni tijekom prosvjednih epizoda, temeljeni na analizi medijskih izjava pojedinih političkih aktera, korištenih simbola i natpisa na prosvjedima. Na kraju rada je diskusija nalaza.

2. OBILJEŽJA VETERANSKE POPULACIJE

2.1 Socijalni status i organizacijski kapaciteti veteranske populacije

Hrvatski veterani sudjelovali su u Domovinskom ratu inicijalno kao dio Zbora narodne garde, organizacije policije i vojske koja je nastala zbog oduzimanja oružja Hrvatskoj teritorijalnoj obrani iz razdoblja Jugoslavije od strane Jugoslavenske narodne armije (JNA), a koja će 1991. godine prerasti u Oružane snage Republike Hrvatske (OSRH) (Dolenec i Širinić, 2017). Broj pripadnika OSRH-a se, prema raznim procjenama, kretao od 200-300 000 (Dolenec, 2017: 62), a prema nekoliko registra veterana procjene ukupnog broja veterana variraju. Primjerice, prema *Jedinstvenom registru hrvatskih branitelja iz domovinskog rata*, objavljen 2005. godine broj veterana bio je 489 407 (Dobrotić, 2008: 58) dok je prema registru objavljenom 2012. godine broj veterana u Hrvatskoj iznosio 503 112 (Dolenec i Širinić, 2017; Dolenec, 2017). Ove brojke ukazuju na skupinu ljudi s posebnim pravima i socijalnim položajem u ekonomskom i političkom smislu s visokim mobilizacijskim potencijalima radi očuvanja svoje pozicije i izdašnih stečenih prava. Razine socijalne pomoći koje veterani primaju u obliku mirovina čak su 3 puta veće od standardnih mirovina te su također više od prosječne neto plaće (Bađun, 2009 cit.prema. Dolenec i Širinić, 2017).

Nadalje, hrvatski veteranski socijalni sustav pruža brojna prava kao što su obnove u ratu oštećenih objekata, razni poslovni krediti, prava na dionice i sl. (Dobrotić, 2008: 59) zbog čega se nalazi pri samom vrhu u usporedbi s drugim državama u pogledu opsežnosti socijalnih prava. Unatoč izdašnosti sustava on je poglavito kompenzacijske naravi kojim se pokušava ublažiti težak život ratnim invalidima s nedostatkom reintegracijskih programa kojima bi se veterane poticalo na dodatno obrazovanje i prekvalifikacije (Dobrotić, 2008: 80). Reduciranje prava veteranima znači ugrožavanje njihovog materijalnog položaja, zbog čega je plauzibilno očekivati da su spremni na prosvjedno djelovanje kako bi zaštitili svoj položaj. Izostanak integracijskih politika za veterane može predstavljati probleme za cijelu veteransku populaciju koja je socijalno izolirana i ovisna o državnoj pomoći. Ove su okolnosti dodatno pogoršane činjenicom da su veterani pretežito nisko obrazovani; većina ih posjeduje srednju stručnu spremu dok jedna petina ima stručnu spremu nižu od toga (ibid.). Pitanje je kakav utjecaj niže razine obrazovanja imaju na osobe koje su socijalno osjetljive na bilo kakve promjene u njihovim životima. Ako promotrimo provedena istraživanja biračkoga ponašanja niže obrazovanih (Bagić, 2007 i Glaurdić i Vuković, 2016), nalazi ukazuju da niže obrazovani češće glasuju za stranke desnice i češće se identificiraju s desnim političkim ideologijama. Stoga se čini opravdanim očekivati da i veterani imaju slične tendencije. Ako postoji sklonost hrvatskih veterana prema desnim strankama zbog njihovog veteranskog statusa postoji i mogućnost da veterani imaju sklonosti i povezanosti s HDZ-om kao dominantnom desnom strankom. Osim toga, HDZ je stranka koja je imala vodeću ulogu u stvaranju veteranskog socijalnog sustava tijekom devedesetih godina. Ovakve okolnosti nagnale su znanstvenike da istražuju odnos između veteranske populacije i HDZ-a.

2.2 Odnos hrvatskih veterana s HDZ-om i političko ponašanje

Analitičari su ustanovili naznake povezanosti između HDZ-a i veteranske populacije do te mjere da se može govoriti o obliku političkoga klijentelizma. Primjerice, Kasapović (2001) ističe kako je od 90-ih evidentna klijentelistička spona između HDZ-a i veterana što se očitovalo u izdašnom financiranju veteranskih udruga nastalih tijekom i nakon rata. Prateći ovu liniju istraživanja, Dolenc i Širinić (2017), koristeći podatke projekta *Politički prioriteti u Hrvatskoj* (POLIPTIH), pokazuju kako HDZ i koalicijski partneri postavljaju znatno više zastupničkih pitanja u Saboru na temu veterana ili veteranskih pitanja u razdoblju od 2000. do 2015, čak i kada HDZ nema parlamentarnu većinu u tome periodu. Takvi nalazi neizravno ukazuju na stranačke prioritete prema veteranima kao važnoj društvenoj skupini čije interese zastupnici HDZ-a zastupaju u predstavničkom procesu.

Ako proučavamo obrasce individualnog političkog ponašanja veterana, primjerice na izborima, prema istraživanju Bagića i Kardova (2018) hrvatski veterani pokazuju veću sklonost glasanju za desne stranke na izborima u odnosu na opću populaciju. Rezultati njihove analize potvrđuju hipotezu da status veterana povećava vjerojatnost glasanja za desne stranke i stranke desnoga centra te da, isto tako, umanjuje vjerojatnost da će osoba glasati za lijeve stranke. Također, Glaurdić i Vuković (2016), koristeći indeks broja ratnih invalida na 1 000 stanovnika na općinskoj razini kao indirektni pokazatelj statusa veterana, pokazuju da u teritorijalne jedinice s većim brojem osoba ozlijeđenih u ratu češće glasuju za HDZ na svim izborima od 2000. godine. Tako za izbore 2015. povećanje od jedne standardne devijacije u broju ratnih invalida rezultira boljim izbornim rezultatom za HDZ u iznosu 8,7 postotnih bodova. Uzevši zajedno rezultate ovih istraživanja čini se da postoje snažne osnove za tvrdnju da veterani doista jesu biračka baza HDZ-i desnih stranaka.

Osim analize konvencionalnog političkog ponašanja veterana koje ih povezuje s HDZ-om, ta je povezanost primjetna i u, izvaninstitucionalnim političkim ponašanju, točnije u njihovim prosvjednim aktivnostima. Promatrajući učestalost veteranskih prosvjeda, Dolenc i Širinić (2017) pokazuju kako se najveći broj prosvjeda, u promatranom razdoblju od 2000. do 2017., odvio dok su na vlasti bili koalicijske vlade lijevog centra predvođene SDP-om. Čak 71% od ukupnoga broja identificiranih veteranskih prosvjeda (163) odvijalo se u razdobljima dok je SDP bio na vlasti. Usmjerenost veterana da u tim periodima organiziraju prosvjede zahtijeva dodatne analize razloga takvih radnji kao i njihovih taktika. Metode kojima se prosvjednici koriste u različitim oblicima osporavanja autoriteta, kao i reakcije javnosti tj. neodlučnih promatrača na korištene metode ovisno o disruptivnosti prosvjeda, mogu pridonijeti razumijevanju statusa veterana u društvu i njihove uloge u politikama osporavanja. Stoga, sljedeći dio razrađuje disruptivnost kao element prosvjeda u sklopu modela političkoga procesa i kakvu funkciju ima kao prosvjedna taktika.

3. TEORIJSKI OKVIR

3.1 Koncept disruptivnosti u politikama osporavanja

Disruptivnost je, nedvojbeno, fundamentalna odlika prosvjeda i politika osporavanja (Wang i Piazza, 2016). Razina disruptivnosti omogućuje aktivistima da izvan sfere regularnog političkog odlučivanja izravno utječu na donošenje odluka i neizravno na javno mnijenje. Prema Tarrowu, disruptivnost u svojem bazičnom obliku nije ništa doli „prijetnja nasiljem“ (Tarrow, 2011: 101) koju prosvjednici upućuju prema svojim identificiranim neprijateljima

radi postizanja vlastitih ciljeva. Ali, disruptivnost kao taktika ima i dodatne karakteristike koje ju čine kompleksnijom pojavom od jednostavne prijetnje nasiljem. Naime, zbog spremnosti na nasilje prosvjednici: (1) dokazuju kako su usredotočeni i odlučni u postizanju cilja, (2) remećenjem javnog reda i mira, bilo nenasilno kroz demonstracije i okupacije prostora (*sit-in*) ili nasilno kroz izravne sukobe s neprijateljima pokreta ili vlastima, skreću pozornost promatrača na sebe i svoje probleme čime (3) šire sferu sukoba na one aktore koji nisu uključeni u aktivnosti politika osporavanja (Tarrow, 2011: 101). Prosvjednici i sudionici nekog društvenoga pokreta time sudjeluju u procesu „institucionalne disrupcije“ (Piven i Cloward, 1977). Prosvjednici, smatrajući da im je nanijeta nepravda, prestaju djelovati prema ustanovljenim pravilima i odlučuju se za postupke koji ometaju rad institucijama koje inače rješavaju njihove probleme.

Zbog svoje nepredvidljive naravi, disruptivnost se kao dio prosvjednog repertoara nalazi između nasilnih tipova prosvjeda, koji za cilj imaju narušiti normalno stanje stvari u društvu, no najčešće izoliranim i neorganiziranim načinima, i s druge strane suzdržanih tipova prosvjeda koji predstavljaju vršenje utjecaja na političke predstavnike konvencionalnim načinima (Tarrow, 2011: 99). Stoga, disruptivne taktike imaju središnju ulogu u prosvjedima jer, iako remete svakodnevicu neodlučenim promatračima, nisu nasilnoga karaktera koji bi reducirao potporu prosvjednicima. Doduše, uvijek postoji potencijal da disruptivne akcije skrenu u nasilje (Tarrow, 2011: 101). Zbog toga disruptivnost za neki društveni pokret ili prosvjed uvijek predstavlja dvosjekli mač. Ovisno o tome kako se disruptivna metoda manifestira, prosvjednici i aktivisti mogu privući pozornost na sebe uz istovremeno dobivanje potpore za svoje zahtjeve, ali u drugom slučaju takve metode mogu odvratiti potencijalne saveznike. U tom pogledu, svaki prosvjed sadrži tzv. „bonus efikasnosti“ koji se očituje u uspješnom razotkrivanju slabosti glavnih oponenta, čime se osnažuje potpora svojim zahtjevima (Wang i Piazza, 2016: 1679). Istovremeno, korištenje disruptivnih taktika nosi rizik „otuđenja potpore“ kada korištene metode ne rezoniraju pozitivno sa segmentima javnosti i, shodno tome, povećavaju negativne stavove o prosvjedima (*ibid.*).

Dilema biranja između korištenja disruptivnih metoda radi postizanja ciljeva ili podizanja svijesti o nekoj problematici može se ilustrirati analizom vrsta zahtjeva koje prosvjednici iskazuju. Wang i Piazza (2016) su u svojoj analizi koristili izmijenjenu kategorizaciju prosvjednih taktika Tarrowa (2011). Tarrowljeva podjela prosvjednih taktika

na suzdržane, disruptivne i nasilne², adaptiraju u tri korespondirajuće vrste prosvjednih taktika: ne-disruptivne, nenasilne disruptivne i nasilne disruptivne. Otkrivaju kako prosvjedi koji iznose zahtjeve koji više rezoniraju s javnošću češće koriste nenasilne disruptivne taktike te da je vjerojatnost da će koristiti nasilne disruptivne taktike niža (Wang i Piazza, 2016). Nasilne disruptivne taktike nastupaju kada neki prosvjed ima vrlo usku potporu tj. ako zahtjevi prosvjednika rezoniraju samo s nekom manjinskom skupinom u društvu (ibid.). Za prosvjednike disruptivne taktike jesu najučinkovitiji način da prošire svoju poruku ili obznanu vlastima i javnosti svoje zahtjeve, ali njihova organiziranost i masovnost u jednu ruku uvjetuje koliko će disruptivni biti. Možemo pretpostaviti da javnost reagira na disruptivne taktike ovisno o tome koliko takve metode utječu na njihovu svakodnevicu. Na primjer, jesu li korištene metode značajno utjecale na njihove mogućnosti rada u normalnim okolnostima ili nisu? U slučaju veterana ta je disruptivnost relativno visoka za oba slučaja koja se proučavaju u ovom radu. Prosvjedi u korist generala Norca bili su popraćeni brojnim događajima po različitim dijelovima Hrvatske. Prosvjednici su blokirali glavne prometnice u više gradova, ometajući radnu rutinu mnogim građanima. U usporedbi s tim, prosvjedi u Savskoj 66 bili su relativno mirnije naravi, s tim da se u tom dugom periodu dogodio niz izdvojenih prosvjeda koji su građanima Zagreba poremetili redovito obavljanje poslova. Stoga u slučaju prosvjeda 2014. godine možemo govoriti o relativnoj disruptivnosti. Iz izloženih koncepata disruptivnosti u prosvjedima, formulira se prva hipoteza, prema kojoj se u trenutcima veće disruptivnosti prosvjeda javna potpora prosvjednicima i njihovim zahtjevima smanjuje.

3.2 Procesi diskurzivnog uokvirivanja u prosvjedima

Uokvirivanje (engl. *framing*) označava procese jezičnog konstruiranja društvene stvarnosti pomoću ustanovljenih diskurzivnih *okvira*, odnosno niza ključnih poruka kojima prosvjednici komuniciraju svoje temeljne prigovore i kroz koje oblikuju svoja viđenja rješenja prema vlastima i široj javnosti. Konstrukcijom diskurzivnih *okvira* pojedinci³ i skupine interpretiraju stvarnost na načine specifične njima samima, odnosno proizlaze iz njihovih kulturnih, društvenih i političkih odrednica. Oblikovanje ključnih poruka sastoji se od postupaka „stvaranja značenja“, čija je svrha pospješiti mobilizaciju. Društveni pokreti su u tom smislu akteri koji stvaraju okvire značenja za svoje pristaše kao i za oponente pokreta

² Suzdržane (engl. *contained*) metode odnose se na one metode koje su postale konvencionalne u repertoaru prosvjednih pokreta i nisu toliko radikalne da uznemiraju stanovništvo koje nije dio prosvjeda (Tarrow, 2011).

³ Pojam okvira i uokvirivanja teorija je američkoga sociologa Ervinga Goffmana i inicijalno se odnosio na pojedince i načine na koje oni prepoznaju i označuju pojave u svome životu. S vremenom, koncept diskurzivnog uokvirivanja proširio se na grupno djelovanje, a time i na studije društvenih pokreta (Snow et al., 1986).

(Snow i Benford, 2000). Diskurzivno određen okvir tako možemo promatrati kao „interpretativnu shemu“ koja pojednostavljuje kompleksne situacije i iskustva u sadašnjim kao i u prošlim okolnostima (Snow i Benford, 1992: 137, cit.prema Tarrow, 2011: 144).

U svojem pregledu istraživanja na temu diskurzivnog uokvirivanja u društvenim pokretima, Snow i Benford (2000) i Snow (2004) iznose temeljne kao i popratne funkcije procesa uokvirivanja. Temeljne funkcije uključuju konstatiranje da u društvu u kojem su društveni pokreti aktivni postoje određeni problemi ili nepravde koji zahtijevaju rješenja. William Gamson to naziva diskurzivnim uokvirivanjem koje počiva na ukazivanju na neku nepravdu (*injustice framing*) (Gamson, 1992: 68, 73, cit.prema Tarrow, 2011:145). Sukladno tome, diskurzivno uokvirivanje se sastoji od tri procesa: (1) dijagnostičko uokvirivanje (*diagnostic framing*) koje za cilj ima identificiranje nanijetih nepravdi, (2) prognostičko uokvirivanje (*prognostic framing*) kojim pokreti razvijaju i promoviraju rješenja za dijagnosticiran problem i (3) motivacijsko uokvirivanje (*motivational framing*) koji potiče mobilizaciju aktivista radi stavljanja određenoga problema na dnevni red kao i način da se problemi skupine riješe (Snow i Benford, 2000: 615). Dakle, diskurzivno uokvirivanje predstavlja načine interpretiranja problema, nepravdi kao i općenitih ideja nekog pokreta što daje značenje prosvjednim aktivnostima. Uz to se identificiraju neprijatelji pokreta protiv kojih se mora djelovati da bi se određeni ciljevi mogli postići. Pokreti ne ispunjavaju nužno sva tri navedena kriterija diskurzivnog uokvirivanja. Na primjer, prosvjednici mogu ukazivati na ono što oni smatraju da je potrebno promijeniti u društvu, a da nemaju točno određeno rješenje. Inicijalan cilj prosvjeda može biti preusmjeravanje pažnje javnosti i stavljanje problema na dnevni red.

Istraživanja diskurzivnih okvira često se fokusiraju na pitanje kako utvrđeni okviri nekoga društvenoga pokreta utječu na mobilizaciju potencijalnih pristaša. Snow et. al (1986) primjerice otkrivaju postojanje raznih procesa spajanja ili stapanja interpretativnih okvira između društvenoga pokreta i pojedinaca što posljedično utječe na odluku pojedinca da se pridruži prosvjedu. Pokreti razvijanjem interpretativnih okvira nastoje vrijednosno „pojačati“ određene aspekte svoje borbe koji će ljudima jače rezonirati i tako povećati vjerojatnost sudjelovanja u prosvjedu. Slično tomu, Gerhards i Rucht (1992) analiziraju kako procesi uokvirivanja prosvjeda utječu na mobilizaciju na mezorazini, odnosno kako uokvirivanje utječe na mobilizaciju organizacija društvenih pokreta i interesnih skupina. Analizom dvaju prosvjeda u Njemačkoj u 80-ima, jednog organiziranog protiv WTO-a i drugog organiziranog tijekom posjeta američkog predsjednika Ronalda Reagana Berlinu, autori pretpostavljaju kako

„uspješna mobilizacija pokreta ovisi o dijagnosticiranju više društvenih problema koji se lako mogu povezati u jedan cjeloviti interpretativni okvir ili *master frame*. Ovo povećava vjerojatnost da će više organizacija sudjelovati u prosvjedu zbog šireg raspona identificiranih problema kojima se bave veći broj organizacija.

McCammon et al. (2007) ukazuju na pozitivan utjecaj specifičnog načina diskurzivnog uokvirivanja koji je američki feministički pokret na početku 20. stoljeća koristio kako bi žene ostvarile pravo sudjelovanja u porotama. Osim toga ističu da se takvi procesi moraju odvijati u povoljnim uvjetima da bi uspjeli. Spajanjem teorije političkoga procesa s procesima stvaranja značenja, autorice ističu kako je uspjeh američkog feminističkog pokreta ovisio o tzv. strukturi diskurzivnih prilika odnosno da postoje „diskurzivni uvjeti“ koji povećavaju učinkovitost okvira u identificiranju problema te da, u određenom društvu i u danom trenutku, može postojati obuhvatan diskurs koji dominira problematikom društvenoga pokreta. U kontekstu političkoga procesa, bitno je da aktivisti spoznaju te prilike i iskoriste ih za potrebe prosvjednoga pokreta.

U Hrvatskoj su analize diskurzivnih okvira koje koriste društveni pokreti još relativno rijetka (vidi npr. Dolenc i Doolan 2013, Čemažar i Mikulin 2017). Primjerice, Čemažar i Mikulin (2017) istraživali su utjecaj europeizacije na načine diskurzivnog uokvirivanja LGBT pokreta. Diskurzivnom analizom novinskih članaka, autori su htjeli uvidjeti kako se pitanje prava seksualnih manjina uokvirava od strane pripadnika pokreta u medijima, s obzirom na to da mediji također imaju važnu ulogu u uokvirivanju i sudjeluju u procesima prezentiranja pokreta građanima (Snow, 2004). Osim toga, navedeni rad analizira ideje koje dominiraju u diskurzivnim okvirima LGBT pokreta kao i u protuokvirima reakcionarnog konzervativnog pokreta u Hrvatskoj.

U kontekstu ovoga rada, prosvjedi vezani uz generala Norca i veteranski prosvjedi u Savskoj 66 izabrani su jer su se odvijali u dva razdoblja koja odlikuju različiti politički konteksti, s ciljem da se rasvijetle moguće razlike u načinima na koji veteranske organizacije diskurzivno oblikuju svoje zahtjeve. Prosvjedi za generala Norca organizirani su u vremenu osporavanog početka suradnje s Haškim tribunalom. Slučaj veteranskih prosvjeda 2014. godine odvija se pak u razdoblju nakon što je politički pitanje osuđenih hrvatskih generala već završeno s obzirom na to da su generali Gotovina i Markač oslobođeni 2012. godine. Uhićenje generala Gotovine bilo je jedan od glavnih problema oko kojega su se veteranske organizacije mobilizirale (Peskin i Boduszyński, 2003; Pavlaković, 2013), prikazujući

njegovo izručenje kao neprijateljsko djelovanje hrvatskih vlasti u korist međunarodnih institucija, a na štetu nacionalnog integriteta. Oslobođanjem generala Gotovine, prosvjedujuće veteranske organizacije gube bitan motiv kojim legitimiraju i daju značenje svojim prosvjednim aktivnostima. Zbog promjena u političkim prilikama pretpostavka jest da će diskurzivno uokvirivanje veteranskih organizacija, u slučaju prosvjeda 2014. godine biti obilježeni pojavom novih ideja ili definiranjem novih nepravdi u odnosu na masovnu mobilizaciju 2001. godine kada je pitanje izručenja hrvatskih generala još uvijek važno pitanje.

4. METODOLOGIJA

Temeljna istraživačka metoda korištena u ovome radu je analiza novinskih članaka Jutarnjeg i Večernjeg lista, dviju najvećih dnevnih novina s nacionalnom pokrivenošću. Novinski članci postali široko su prihvaćeni kao izvori podataka u politologiji i sociologiji za istraživanje prosvjeda i društvenih pokreta. Jedna od temeljnih metoda analiziranja prosvjeda, poznata kao *protest event analysis* (PEA), vrsta je kvantitativne analize sadržaja kojima se identificiraju karakteristike prosvjeda kao što su učestalost prosvjeda, korištene metode u prosvjedu, broj prosvjednika, mjesto održavanja prosvjeda i sl⁴. S druge strane, analiza novinskih članaka koja se koristila u ovome radu vrsta je diskurzivne analize medijskog sadržaja koja za cilj ima identificiranje temeljnih diskurzivnih okvira veteranskih organizacija kojima dijagnosticiraju probleme u hrvatskome društvu, kao i načine kako interpretiraju političku stvarnost. Diskurzivna analiza koristila se i za određivanje protuokvira kojima hrvatska vlast, kao glavni identificirani oponent prosvjednika, nudi alternativne interpretacije političkih događaja. Čemažar i Mikulin (2017) i McCammon et al. (2007) također koriste novinske članke za analizu diskurzivnog uokvirivanja svojih slučajeva kojima nastoje odrediti kakve ideje koriste društveni pokreti kako bi postigli svoje ciljeve. Za potrebe određivanja diskurzivnih okvira u prosvjedima hrvatskih, veteranskih udruga ukupno je analizirano 38 novinska članaka za prosvjednu epizodu 2001. godine i 127 članaka za prosvjednu epizodu od 2014. do 2016. godine.

U analiziranju diskurzivnih okvira postoji problem individualne interpretacije istraživača koji se djelomično može riješiti uzorkovanjem relevantnih tekstova. Gerhards i Rucht (1992) su u svome istraživanju koristili uzorak od dva letka koje su prosvjednici u

⁴ Olzak (1989) i Hutter (2014) nude prikaze PEA metode u društvenim znanostima u kojima se detaljnije obrađuju glavni koncepti metode. Ekiert i Kubik (1998) kvalitetan su primjer kako se metoda koristi u analiziranju prosvjednih aktivnosti u Poljskoj tijekom procesa demokratske tranzicije 90-ih godina.

njihovim slučajevima dijelili i koji je služio kao izvor analiziranja temeljnih ideja prosvjeda. Letke su, također, stavili kao prilog radu, omogućavajući čitateljima da sami vide kakvi su se diskurzivni okviri koristili u prosvjedima. Zbog nemogućnosti sličnoga uzorkovanja, primarno zbog manjka sličnih tiskanih materijala koje veteranske organizacije nisu distribuirale na svojim prosvjedima, u sklopu ovoga rada diskurzivni okviri su se određivali analizom izjava glavnih aktera prosvjeda, i onih aktera protiv kojih su prosvjedi bili organizirani, a sam prikaz reprezentativnih izjava za neki okvir omogućava djelomičnu transparentnost o načinu formiranja okvira i njihovoj naravi. Unatoč tome, novinski članci su se koristili kao izvor podataka za diskurzivne okvire kao i drugi izvori kao što su internetske stranice veteranskih udruga.

Za potrebe analize utjecaja disruptivnosti korištenih metoda prosvjeda i podrške javnosti veteranima korišteni su podaci o javnome mnijenju objavljeni u Jutarnjem i Večernjem listu. U slučaju prosvjeda 2001. godine radi se o ispitivanjima javnoga mnijenja objavljenih 19. veljače u Večernjem listu⁵ i 26. veljače u Jutarnjem listu⁶. Za slučaj prosvjeda 2014. godine, u obliku okupacije trga na Savskoj 66 koji je trajao 555 dana, izdvojeni su prosvjedni marševi i demonstracije, kako bi se analizom pokušalo utvrditi je li podrška javnosti nakon njih snažnija ili slabija. Za slučaj prosvjeda 2014. godine korištene su dvije ankete agencije Promocija Plus koja je provedena za medijske kuće HRT⁷ i RTL⁸ te anketno istraživanje Instituta za društvena istraživanja Ivo Pilar tzv. *Pilarov barometar hrvatskoga društva*⁹ koji je, između ostalog, ispitivao stavove hrvatskih građana prema aktualnim veteranskim prosvjedima. Prije prikaza rezultata istraživanja javne potpore, u sljedećem dijelu rada analizira se politički kontekst proučavanih slučajeva.

5. OPIS SLUČAJEVA

5.1 Veteranski prosvjedi protiv uhićenja Mirka Norca (2001.)

Period kada koalicijska vlada, predvođena SDP-om, prvi put dolazi na vlast 2000. godine obilježen je procesom demokratske tranzicije 90-ih godina u kojoj je dominirajuću ulogu imao HDZ kao oblik „karizmatične stranke sa snažnim klijentelističkim elementima“

⁵ Večernji list, 19. veljače 2001., 2. str.

⁶ Jutarnji list, 26. veljače 2001., 2. str.

⁷ „Velika podijeljenost mišljenja o prosvjedu branitelja“ <http://hrtprizakazuje.hrt.hr/261634/cro-demoskop-gotovo-46-posto-ispitanika-podupire-braniteljski-prosvjed> (pristupljeno 31. svibnja 2018.).

⁸ „RTL-ova anketa otkriva podržavaju li građani braniteljski prosvjed“ <https://vijesti.rtl.hr/novosti/1539116/rtl-ova-anketa-otkriva-podrzavaju-li-gradjani-braniteljski-prosvjed> (pristupljeno, 31. svibnja 2018.).

⁹ <http://barometar.pilar.hr/> (pristupljeno: 31. svibnja 2018.).

(Kasapović, 2001: 22). Ne samo da je HDZ kao dominantan politički akter diktirao način provođenja hrvatske politike već je tranzicija u zemlji bila obilježena problematikom ratnoga stanja koji usporava proces demokratske transformacije (ibid). Dolaskom organizirane opozicije pod vodstvom SDP-a, Hrvatska ispunjava test demokracije, odnosno mirno prenošenje vlasti s vladajuće strukture koja je obilježila period nakon osamostaljenja i tijekom rata, na novi režim. Problem s prvom koalicijskom vladom pojavio se nakon početka suradnje s Haškim tribunalom, zbog čega započinju negodovanja i prosvjedi veterana koje su podupirali desničarske stranke kao i HDZ (Kasapović, 2003).

Ove prosvjedne aktivnosti predstavljaju prve veće demonstracije veterana u Hrvatskoj i ujedno označavaju pojavu prve prosvjedne epizode veterana nakon što na vlast dolazi koalicijska vlada lijevoga centra (Dolenec i Širinić, 2017). Epizoda kulminira masovnim demonstracijama po Hrvatskoj vezanim uz pitanje uhićenja hrvatskih generala. Hrvatska je vlast izdala nalog za uhićenje generala Mirka Norca pod sumnjom da je počinio ratne zločine na području Gospića 90-ih za što će kasnije biti osuđen na sedam godina zatvora (Pavlaković, 2013). Razdoblje 90-ih bilo je obilježeno nesuradnjom hrvatskih vlasti s Haškim tribunalom. Vladajući HDZ je smatrao da se radi o neprijateljskoj instituciji koja ima namjeru kriminalizirati Domovinski rat. Pritisak na vladu i strah od novih prosvjeda postali su toliko snažni da su novi pokušaji uhićenja generala bili namjerno usporeni, kao u slučaju generala Ante Gotovine, te je i nova vlada preuzela nacionalističku retoriku protiv tribunala, doduše u umjerenom tonu (Peskin i Boduszynski, 2003). Upravo zbog problematike suradnje s tribunalom je 2001. godina bila obilježena brojnim intenzivnim prosvjedima pod utjecajem snažne mobilizacije po različitim dijelovima Hrvatske. Sveukupno je održano 34 veteranska prosvjeda prema podacima Dolenec i Širinić (2017). Prvi prosvjed koji je služio kao okidač drugim prosvjedima dogodio se u Sinju, otkuda je Norac podrijetlom, kada su lokalni veterani obustavili promet na glavnoj cesti grada. Demonstracije su osim toga organizirane u Rijeci, Kninu, Osijeku, Bibinju, Opuzenu i Novom Vinodolskom u kojima je promet također bio blokiran s varijacijama u intenzitetu (Večernji list, 10. veljače 2001: 3). Glavna organizacija koja je koordinirala prosvjede bio je Stožer za obranu digniteta Domovinskog rata, udruga koja je nastala još u travnju 2000. godine (Fisher, 2003), a koji je udružio 14 veteranskih udrugu s područja Splitsko-dalmatinske županije.

Masovni prosvjed u Splitu, koji se održao 12. veljače. 2001., predstavlja kulminaciju prve analizirane prosvjedne epizode. Splitski prosvjed je bio najveći, a ujedno i najpoznatiji događaj ove epizode. Tada se na splitskoj Rivi okupilo 50-150 000 ljudi (iako su sudionici

prosvjeda naglašavali da je broj znatno veći; do 200 000 ljudi) kako bi pokazali potporu generalu Norcu (Jutarnji list, 12. veljače 2001: 3). Na splitskome prosvjedu prisustvovali su Ivo Sanader, tadašnji predsjednik HDZ-a uz druge članove stranke, kao i brojni predstavnici radikalne desnice i hrvatski generali koji su, uz prosvjednike, zahtijevali amnestiju za optužene veterane, obustavu suradnje s Haškim sudom i poziv na prijevremene izbore. Taj se zahtjev nije spominjao u inicijalnim prosvjedima u drugim gradovima. Istovremeno, prosvjedi su se održali u Osijeku, Slavonskom Brodu, Krapini, Slunju i Varaždinu te su također varirali u korištenim metodama. Broj prosvjednika se kretao od 50 u Krapini do 5 000 u Slavonskom brodu (Jutarnji list, 12. veljače 2001.). Oko 13 000 ljudi sudjelovalo je u demonstraciji na Markovom trgu u Zagrebu 15. veljače 2001., ali ovaj slučaj nije dobio toliko javne pozornosti kao raniji prosvjedi. Zbog intenzivnosti mobilizacije veterana teško je razdvojiti ovu epizodu u nekoliko izoliranih prosvjednih događaja. Također, zbog općenite disruptivnosti svih prosvjeda u ovome periodu, cijela je epizoda određena kao disruptivna zbog znatne prouzročene štete prosvjednika¹⁰.

5.2 Veteranski prosvjed u Savskoj 66 (2014.-2016.)

Za razliku od prosvjeda protiv uhićenja Mirka Norca koji je obilježen snažnom mobilizacijom veterana u različitim dijelovima Hrvatske u kratkom periodu, prosvjed hrvatskih veterana u Savskoj 66, ispred Ministarstva branitelja, predstavlja dugotrajan prosvjed koji započinje 2011. godine nakon što SDP, u koaliciji, drugi put dolazi na vlast (Dolenec i Širinić, 2017). Uvertira u prosvjede u Zagrebu bio je slučaj snažne veteranske mobilizacije protiv vlade godinu dana ranije. Koalicijska vlada je u Vukovaru pokušala implementirati dvojezične znakove na latinici i na ćirilici. Ti su potezi vlade bili popraćeni otporom lokalnog stanovništva kao i veteranskih udruga, a rezultirali su konfrontacijom prosvjednika i tadašnje vlade u Vukovaru u studenome za vrijeme Dana sjećanja kada je povorka predvođena veteranskim udrugama zapriječila put premijeru i predstavnicima vlade. Broj veteranskih prosvjeda znatno se povećao u ovome periodu što ovaj slučaj povezuje s masovnom mobilizacijom protiv koalicijske vlade SDP-a 2001. godine. Naime, oba slučaja odvila su se u vremenu kada se broj veteranskih prosvjeda protiv novih koalicijskih vlada znatno povećao.

¹⁰ Gospodarske štete prouzročene blokadama cesta bile su procijenjene na 54 milijuna kuna. Šteta u putničkom prometu određivala se kao 9 milijuna kuna na tjedan prema Ministarstvu pomorstva, prometa i veza. Također predviđale su se i znatne štete za hrvatski turizam (Jutarnji list, 12. veljače 2001, 4.str.).

Prosvjed veterana u Zagrebu započinje 20. listopada 2014. godine, svega dva mjeseca prije predsjedničkih izbora. Prosvjedujući veterani su podigli šator na trgu ispred Ministarstva branitelja koji je služio kao sjedište njihovog djelovanja u Zagrebu. Prema novinskim izvještajima¹¹ prosvjed je završen 26. travnja 2016. godine, kada su prosvjednici maknuli šator sa trga i trajao je 555 dana. Ispred Ministarstva branitelja okupilo se oko stotinu veterana, sa inicijalnim zahtjevom za ostavk tadašnjeg ministra branitelja Predraga Matića, njegove zamjenice Vesne Nađ i savjetnika Bojana Glavaševića. Povod samom prosvjedu bila je, prema veteranima, izjava savjetnika Glavaševića u kojoj je, u kontekstu Domovinskog rata, „izjednačio žrtve i agresore“¹². Međutim, zahtjevi prosvjednika i razlozi njihova dolaska su se tokom prosvjeda mijenjali. Tako na primjer 26. listopada veterani ističu kako je stvarni razlog njihova dolaska u Zagreb, uz Glavaševićevu izjavu o ratu, predložena izmjena Zakona o mirovinskom osiguranju. Pokušavši otežati implementacijsku zakonskih mjera koje bi im ograničavale materijalan prava, prosvjednici su zahtijevali da zakon o veteranima postane ustavni. Prosvjed je započeo prije predsjedničkih izbora i vodeći kandidati, a Ivo Josipović i Kolinda Grabar-Kitarović, posjećivali su veterane kako bi saslušali njihove probleme. Prosvjednici su, u nekoliko navrata, isticali svoju potporu kandidatkinji Grabar-Kitarović (Večernji list, 6. prosinca 2014: 9).

Veterani su većinu vremena trajanja prosvjeda provodili u šatoru i na trgu ispred Ministarstva. Time je cijeli prosvjed bio relativno mirne naravi osim u pet izdvojenih slučajeva koji se pojavljuju kao disruptivniji događaji. Tablica 1 prikazuje disruptivne događaje u kojima su prosvjednici, koristeći različite metode, nastojali privući pozornost na svoju problematiku ometajući svakodnevicu u Zagrebu. Prvi veći prosvjed odvio se 30. listopada 2014. kada veterani organiziraju demonstraciju kolonom od oko stotinu ratnih invalida do Markova trga kako bi se našli s tadašnjim predsjednikom Sabora Josipom Lekom. Ovom kolonom prosvjednici su prouzročili zastoje u prometu koje je policija morala regulirati.

Tablica 1: Disruptivni događaji u prosvjedu veterana od 2014.-2016.

¹¹<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sator-u-savskoj-danas-odlazi-u-povijest-branitelji-nakon-555-dana-zavrsavaju-svoj-prosvjed-u-podne-ce-objasniti-zasto/4049157> (pristupljeno: 27. lipnja 2018.).

¹² Glavašević je sudjelovao na tribini civilne udruge Documenta na kojoj je tema bila “Reparacija civilnih žrtava rata” gdje je izjavio “kako među hrvatskim braniteljima koji su pobijedili u ratu i imaju brojna prava postoji niz slučajeva oboljelih od PTSP-a i malignih bolesti dok kod pripadnika srpskih postrojbi, koje su izgubile rat i nemaju sličnih prava nema niti pojave PTSP-a. <https://www.vecernji.hr/vijesti/documenta-civilne-zrtve-rata-traze-pravdu-963451> (pristupljeno: 10. svibnja 2018.)

Slučaj	Disruptivni događaji
Veteranski prosvjed 2014-2016 (555 dana)	(1) Prvi prosvjed – demonstracija od Savske 66 do Markova trga (30.10.2014.)
	(2) demonstracija od Savske 66 do Trga bana Jelačića (11.12.2014.)
	(3) Prvi protuprosvjed <i>Occupy Croatia</i> (22.2.2015.)
	(4) Drugi protuprosvjed/prosvjed ispred stana Zorana Milanovića (15.3.2015.)
	(5) Druga demonstracija od Savske 66 do Markovog trga (28. - 30.5. 2015.)

Drugi prosvjedbila je demonstracija oko 3 000 veterana u šetnji od Savske 66 prema Trgu bana Jelačića koja je dovela do potpune obustave prometa na relaciji od Savske ulice do Trga. Odjeveni u crne majice s otisnutim bijelim križevima, veterani su na Trgu postavili zahtjev za promjenom tadašnje vlasti (Jutarnji list, 11. prosinac 2014: 5). U veljači 2015. veterani blokiraju promet na Savskoj cesti nakon što pokret *Occupy Croatia* organizira prosvjed protiv veteranskih udruga (Večernji list, 3. ožujak 2015: 9). Policijski kordoni su na mjestu događaja spriječili da se obje skupine približe jedni drugima. Dvije su skupine nastavile svoje aktivnosti u ožujku 2015. kada *Occupy Croatia* ponovno organizira prosvjed na Trgu bana Jelačića s ciljem dolaska u Savsku 66 ispred Ministarstva. Policija ponovno blokira put protuprosvjednicima onemogućavajući im kontakt s veteranima koji su se okupili kod muzeja Mimare. Dio veteranskih prosvjednika iz te skupine ipak zaobilazi policijski kordon i dolazi pred stan premijera Zorana Milanovića zahtijevajući da se pojavi. Posljednji prosvjed odvio se na Markovom trgu gdje su veterani od 11 sati prijepodne sa zaposlenicima Imunološkoga zavoda prosvjedovali protiv vlade. Veterani su ostali na Markovom trgu poslije 22 sata unatoč tomu što je okupljanje na Trgu poslije 22 sata zabranjeno. Stoga dolaze u sukob s policijom. U isto vrijeme, skupina od oko 200 veterana koja je ostala u na lokaciji u Savskoj 66 blokira promet na cesti koristeći plinske boce. Prosvjednici na Markovom trgu su prenoćili u crkvi svetoga Marka, s tim da je njihov uzmak u crkvu bio na rubu eskalacije u fizičke obračune, i visoko medijski popraćen. Sljedećeg dana grupa prosvjednika iz Savske 66 dolazi do Markova trga. Oni također dolaze u sukob s policijom jer su pokušali probiti

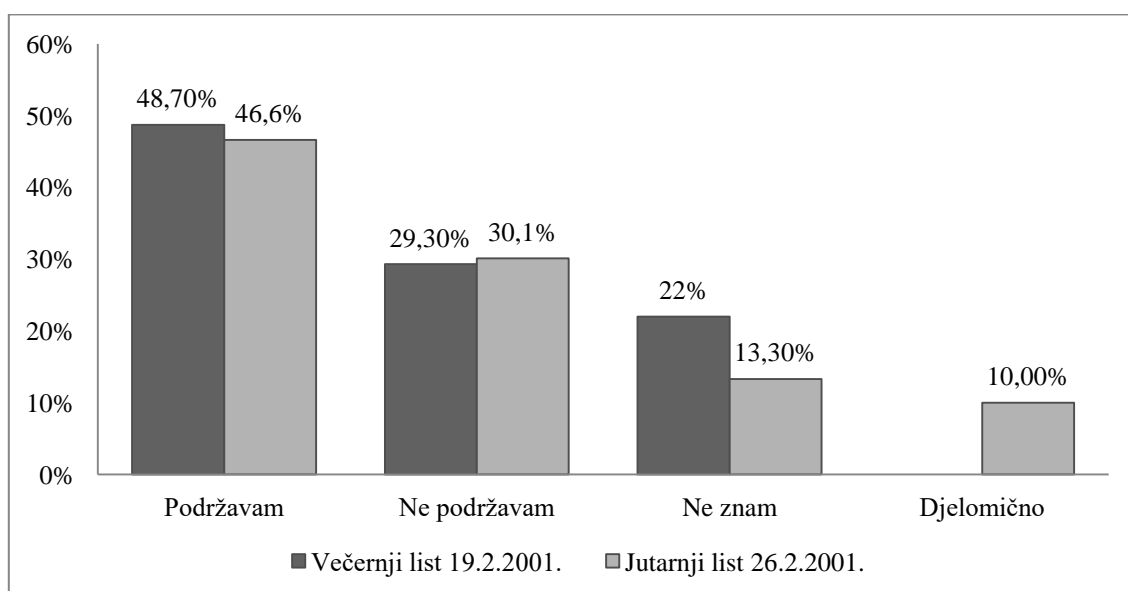
postavljenu policijsku barikadu. Drugi prosvjed veterana na Markovom trgu tako se sastojao od nekoliko visoko disruptivnih akcija koje su bile na rubu nasilja.

6. ODREDNICE POTPORE JAVNOSTI VETERANSKIM PROSVJEDIMA

6.1. Potpora prosvjedima 2001. godine

Kako bismo utvrdili razine potpore veteranskim prosvjednicima, njihovim zahtjevima i metodama oslanjamo se na anketna istraživanja koja su proveli Jutarnji i Večernji list nakon odvijanja disruptivnih događaja. Iako ne možemo sa sigurnošću govoriti o statistički adekvatnim ili reprezentativnim anketama, s obzirom na to da su provedene za potrebe medijskog izvještavanja¹³, ove ankete mogu nam pružiti koristan uvid u javno mnijenje prema pitanju veteranskih prosvjeda, te ukazivati na promjene sklonosti javnosti vezano uz disruptivnost prosvjeda. Grafikon 1 prikazuje rezultate dviju anketa Večernjeg i Jutarnjeg lista, koje su ispitivale građane o tome podržavaju li postupke koalicijske vlade prema prosvjednicima. Postupci vlade uključivali su njihove odgovore na zahtjeve i metode prosvjednika, nepopuštanje pritiscima prosvjednika te spremnost Vlade da se general Mirko Norac pronađe i isporuči Haškome tribunalu.

Grafikon 1: Stope podrške postupcima Vlade prema prosvjednicima („Podržavate li reakciju Vlade na prosvjede?“)

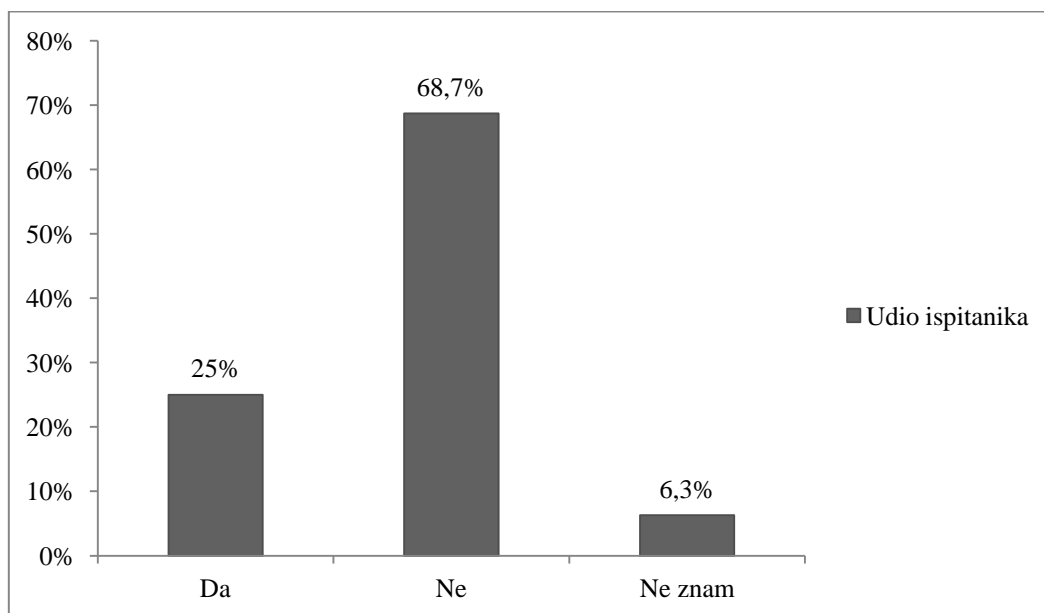
Izvori: Večernji list, N=450. Jutarnji list, N=800

¹³Širinić (2011) nudi detaljnu analizu toga koji su sve problemi u korištenju medijskih anketa kao izvora podataka. Glavni problem je u nedostatku informacija o načinu prikupljanja podataka i o načinu uzorkovanja.

Oba istraživanja dnevni listovi su provela telefonskim anketiranjem. U slučaju Večernjeg lista radilo se o uzorku od 450 ljudi. Anketa je provedena tjedan dana nakon masovne demonstracije u Splitu. U anketi Jutarnjeg lista ispitano je 850 ljudi, dok je ispitivanje provedeno dva tjedna nakon prosvjeda u Splitu, ali u isto vrijeme kada se odvio izolirani prosvjed u Otoku kod Sinja, rodnom mjestu generala Norca. Obje ankete ukazuju na relativno visoke stope podrške prema postupcima Vlade, koje su se očitovale zauzimanjem čvrstoga stava i nepopuštanju zahtjevima prosvjednicima. Od 46,6% do 48% ispitanika podržavalo je Vladine postupke u usporedbi s udjelom ispitanika (29,30% - 30,1%) koji ne odobravaju izjave Vlade niti njezine pokušaje uhićenja generala Norca. Razina podrške postupcima Vlade, u slučaju ankete Jutarnjeg lista, mogu biti i veće s obzirom na to da ova anketa ima dodatnu opciju za ispitanike da izjasne kako „djelomično“ podržavaju Vladu u iznosu od 10%. Ovo se može odnositi na ambivalentnost ispitanika prema problematici veteranskih prosvjeda, ali teško je sa sigurnošću odrediti kakvo je značenje takve djelomične potpore. Primjerice, možda odobravaju izjave predstavnika Vlade prema prosvjednicima, ali ne i same postupke prema generalu Norcu u smislu da ne odobravaju pokušaje Vlade da ispuni zahtjeve Međunarodnoga suda u Haagu. Isto tako, moguće je da podržavaju pravo veterana da prosvjeduju, ali ne i njihove metode ili da veterani nisu dovoljno radikalni u svojim metodama i sl. U pogledu odgovora „ne znam“ možemo govoriti o ispitanicima koji nemaju formirano mišljenje na ovu problematiku ili nisu upućeni.

Jutarnji list je 14. veljače 2001. proveo novu anketu uoči veteranskog prosvjeda koji se trebao održati na Markovom trgu u Zagrebu. Na uzorku od 950 ljudi, anketa pokazuje da 53,8% ispitanika ne podržava prosvjede Stožera za zaštitu digniteta Domovinskog rata. Istovremeno samo 24,7% ispitanika podržava djelovanje Stožera s tim da stanovnici Dalmacije, u prosjeku, pružaju veću podršku prosvjedima (Jutarnji list, 14. veljače 2001: 17). Rezultati još jedne ankete Jutarnjeg lista provedene nekoliko tjedana nakon glavnih prosvjeda prikazano je na Grafikonu 2. Većina ispitanika (68,7%) negativno doživljava prosvjede i ne bi podržali nove prosvjede veterana. Udio podupiratelja prosvjeda (25%) je znatno niži, što ukazuje na manjinu koja pokazuje pozitivne sklonosti prema veteranskim zahtjevima i njihovim taktikama. Također, ovo može značiti da ljudi podržavaju prosvjede veterana, ali ne i korištene radikalne metode već prosvjede mirnije naravi kao dio demokratske politike.

Grafikon 2: Stope podrške novim prosvjedima („Odobravate li nove prosvjede za oslobađanje umirovljenog generala Mirka Norca?“)

Izvor: Jutarnji list, 26.2.2001. N=800

Ako uzmemo u obzir disruptivnost prosvjeda koji su se odvijali prije provođenja navedenih anketa, kao i disruptivnost pojedinih prosvjeda koji su se dogodili i tijekom provođenja anketa, možemo vidjeti kakav je utjecaj masovna mobilizacija veterana imala na javnu potporu prema njihovim zahtjevima te koliko je cijela problematika otpora suradnji s Haškim tribunalom bila važna cjelokupnom stanovništvu. U pogledu prosvjeda, masovnom mobilizacijom u kratkom roku uspješno su blokirane brojne glavne prometnice u različitim gradovima po Hrvatskoj što je prouzročilo smanjenu javnu potporu za same prosvjednike čak i nakon glavnih prosvjednih aktivnosti kojima su se blokirale prometnice. Postoji mogućnost da je fragmentirana narav prosvjednih aktivnosti prije masovne demonstracije u Splitu imala negativan utjecaj na stanovništvo jer se radilo o izravnim akcijama koje su poremetile redovno stanje u društvu te su čak i ekonomski štetile određenim građanima¹⁴, raširenost ovih metoda može uvjetovati smanjenje potpore prema prosvjednicima. Članovi Vlade su, većinom, osuđivali kaos koji su prosvjednici stvarali tijekom prosvjeda pri čemu nisu precizno kritizirali korištene metode već općeniti nered koji su izazvali¹⁵. Ali, postoje slučajevi izravnog kriziranja korištenih metoda kao što je to napravio tadašnji predsjednik države Stjepan Mesić. Prema navodima u Večernjem listu, predsjednik je izjavio kako su

¹⁴ Vidi napomenu 10.

¹⁵ Premijer Račan je, primjerice, izjavio da vlada dopušta mirne prosvjede „jer je to i legalno pravo svake demokratske zemlje, ali ne i nasilno ponašanje, koje bi moglo ugroziti demokratski razvoj zemlje“ (Večernji list, 13. veljače 2001: 3).

prosvjedi organizirani pokušaj destrukcije s ciljem smanjivanjem prihoda u turističkoj sezoni. Istaknuo je kako postoje sličnosti između veteranskih prosvjeda i postavljenim barikadama tijekom tzv. „Balvan-revolucije“ u Domovinskom ratu (Večernji list, 11. veljače: 2). Uz to, sudeći prema tijeku događaja, opasnost od novih prosvjeda uvijek je bila prisutna. Problem veteranskih organizacija nezadovoljnih postupcima vlasti postala je i politička kriza što je moglo pridonijeti negativnim stajalištima prema prosvjednicima i njihovim taktikama.

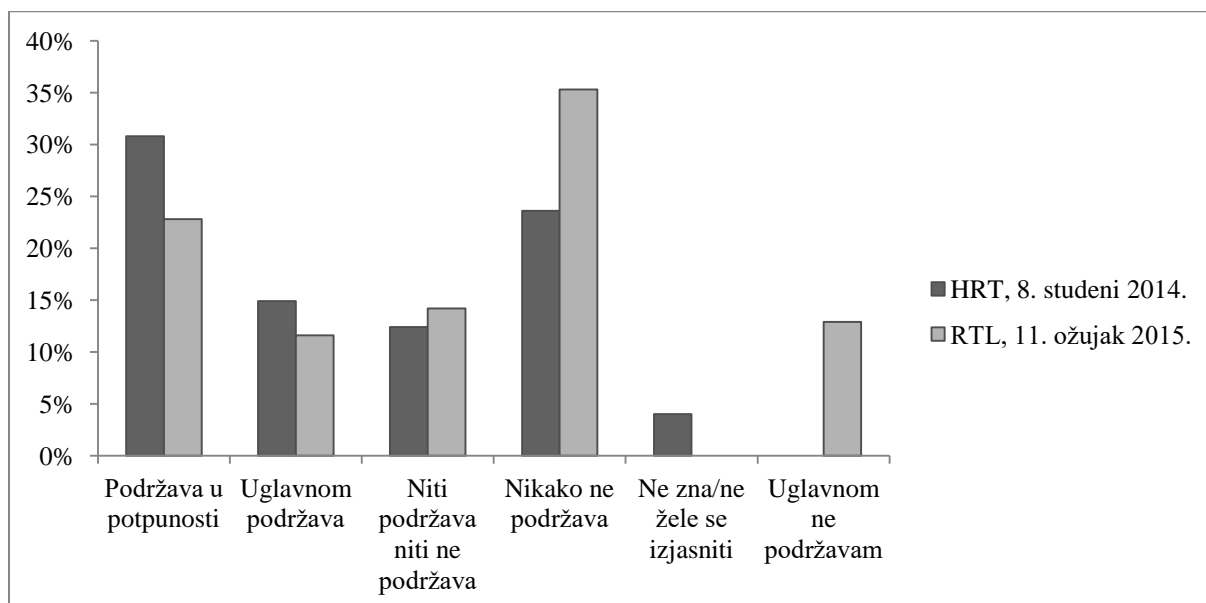
S obzirom na to da se ankete o stavovima prema veteranima nisu provodile prije početka disruptivnih epizoda, kao i veteranskih prosvjeda u veljači 2001. godine uopće, ne možemo odrediti kakve su karakteristike potpore njihovim prosvjedima. Također, ne možemo sa sigurnošću odrediti dobivaju li prosvjednici više razine potpore, ako se mobiliziraju u korist nekog problema koji je važan za ostale segmente društva, neovisno o razinama disruptivnosti prosvjeda. Ali, u slučaju prvih većih prosvjeda na temu suradnje s Haškim tribunalom i izručenja hrvatskih generala, razine potpore za nove prosvjede su relativno niske u odnosu na udio osoba koji izražavaju potporu Vladi i njezinim postupcima.

6.2 Potpora prosvjedima 2014.-2016. godine

U slučaju veteranskih prosvjeda u Zagrebu situacija u pogledu razina disruptivnosti prosvjednika drukčija je od onih iz 2001. godine zbog duljeg trajanja prosvjeda kao i zbog izoliranosti prosvjednih aktivnosti. Umjesto znatne mobilizacije veterana po različitim dijelovima Hrvatske s prometnim blokadama koje su poremetile svakodnevicu građanima, prosvjed 2014. godine bio je koncentriran u glavnome gradu čime je podrška prosvjednicima, teoretski, trebala biti veća u odnosu na prvi slučaj. Upravo zbog toga što je aktivnost koncentrirana u jednome mjestu, te za stanovnike drugih gradova i mjesta u Hrvatskoj tijekom prosvjeda ne postoji disrupcija dnevnih aktivnosti, čini se plauzibilnim očekivati da bi se javna potpora iz drugih dijelova Hrvatske mogla održati konstantnom. Kako bismo uvidjeli postoji li utjecaj disruptivnosti na razinu potpore prosvjednicima moramo sagledati podršku prije nego što su se odvale najdisruptivnije akcije i razine podrške nakon tih akcija. Prve dvije ankete je moguće komparativno analizirati zbog činjenice da su izvršene na sličnim uzorcima. Naime ankete je provodila ista agencija (Promocija Plus) za dvije televizijske ustanove te je koristila iste metode za oba ispitivanja.

Prvu anketu (Grafikon 3) provela je agencija Promocija Plus¹⁶ za Hrvatsku radioteleviziju (HRT) 8. studenog 2014. godine, tjedan dana nakon prve kampanje veterana do Markova trga. Na uzorku od 1300 ispitanika evidentna je podijeljenost na temu samih prosvjeda. Udio onih koji u potpunosti podupiru prosvjednike (30,8%) je skoro jednak kao i udio onih koji nikako ne podržavaju prosvjede (23,6%). Istovremeno postoje ispitanici koji uglavnom podržavaju prosvjednike (14,9%), što možemo interpretirati na različite načine, kao što je već navedeno u primjeru prosvjeda 2001. godine. Ovi nalazi nam služe kao osnovna potpora veteranima u njihovim namu da okupacijom trga ispred Ministarstva utječu na vlast. Budući da su veterani imali različite zahtjeve i povode za prosvjed, stanovništvo se moglo usuglasiti s jednim zahtjevom, odnosno povodom, što pojačava potporu prema prosvjednicima. Ali, neki drugi zahtjev prosvjednika može potporu smanjiti ako se građani s time ne slažu. Ovo bi se događalo ako pretpostavimo da građani redovito mijenjaju svoje mišljenje o prosvjedu kako se ono odvija.

Grafikon 3: Stope potpore veteranskom prosvjedu u Savskoj („Kakav je vaš odnos prema protestu branitelja i njihovim zahtjevima?“)

Drugu anketu provela je ista agencija s jednakim uzorkom za RTL televiziju, nakon što su se odvale još dvije disruptivne akcije. Prva je bila demonstracija prosvjednika do Trga bana Jelačića, koji je uključivao veći broj ljudi u odnosu na prvu demonstraciju, dok se

¹⁶ Promocija Plus u sklopu svojih istraživanja javnoga mnijenja implementira CATI metodu anketiranja (kompjuterski potpomognuto telefonsko intervjuiranje) na „reprezentativnom uzorku od 1300 ispitanika stratificiranom po županijama, naseljima, spolu, dobi i obrazovanju iz cijele zemlje“. https://www.promocija-plus.com/javno_mnijenje/index_javno_mnijenje.htm (pristupljeno: 16.5.2018.).

disruptivnost očitovala u zastoju prometa u gradu. Drugi događaj su bile istovremene akcije veterana i protuprosvjednika *Occupy Croatia* na križanju Savske ceste i Avenije grada Vukovara, dvije izrazito prometne ceste u Zagrebu. Osim što je u ovom slučaju policija intervenirala kako bi spriječila dolazak protuprosvjednika do šatora, veterani su nenajavljenim okupljanjem nasred Savske ceste blokirali promet. Ovaj je događaj bio znatno medijski popraćen te je došlo do nekoliko izoliranih napada na protuprosvjednike. Rezultati ankete ukazuju na pad podrške veteranskome prosvjedu kada promatramo smanjeni udio ispitanika koji prosvjed u potpunosti podupiru (22,8%, manje za 8 postotnih bodova u odnosu na stanje prije dviju novih disruptivnih epizoda) i povećanom udjelu onih koji ne podupiru prosvjed (35,3%, veće za 11,7 postotnih bodova). Za razliku od prve ankete, ova je anketa imala novu kategoriju *uglavnom ne podržavam uz uglavnom podržava.*, a kategorije “ne znam“ i „ne želim se izjasniti“ nije bilo. Udio ispitanika koji djelomično podržavaju prosvjednike se smanjio (11,6%, manje za 3,3 postotna boda) dok se povećao udio ispitanika koji uglavnom ne podržavaju (12,9%) namjere prosvjednika.

Uz ankete agencije Promocije Plus, Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar je 2015. godine proveo istraživanje javnoga mnijenja u sklopu projekta *Barometar hrvatskoga društva*. Istraživanje je provedeno usmenom anketom od 19. ožujka do 16. svibnja 2015. na reprezentativnom, slučajnom uzorku punoljetnog stanovništva od 1000 osoba na 143 lokacije kojom su obuhvaćene sve županije. Uzorak je bio etapno stratificiran te je inicijalno obuhvaćeno 1353 ljudi s time da su 353 osobe (26,1%) odbile sudjelovati (Pilarov barometar hrvatskog društva, 2015). Anketa je provedena nakon drugog prosvjeda *Occupy Croatia* protiv veterana i dolaskom veterana ispred prebivališta premijera Zorana Milanovića prije čega su još jednom blokirali promet i put protuprosvjednicima bez prijavljivanja njihova okupljanja. U anketi je postavljeno više pitanja o veteranima, o njihovoj poziciji u hrvatskome društvu kao i o opravdanosti njihovih prosvjeda u Zagrebu. 30,1% ispitanika smatra da prosvjed veterana uopće nije opravdan, dok samo 14% ispitanika smatra da je prosvjed potpuno opravdan, 11,9% ljudi smatraju da prosvjed djelomično nije opravdan, 26% da je djelomično opravdan te postoji visoka stopa neizjašnjenih ispitanika. Čak 17,9% ispitanika nije dalo odgovor ili nisu znali kako se pozicionirati u odnosu na prosvjednike. Ako ove nalaze usporedimo s prethodnom anketom, nakon četvrte disruptivne epizode prosvjednika stope potpore prosvjednicima se smanjila sa 22,8% (RTL anketa) na 14% s time da se povećao udio ljudi koji smatraju da je prosvjed djelomično opravdan.

Udio ispitanika koji se nisu odredili ili se nisu htjeli izjasniti može upućivati na kompleksnost veteranske situacije. U istoj anketi osobe se ispitivalo o tome jesu li veterani zaslužni za uspostavu neovisne i demokratske Hrvatske, 47,5% ispitanika izjasnilo da je to potpuno točno, dok se 30,5% ispitanika izjasnilo da je to uglavnom točno. Ovo pokazuje određen konsenzus oko pitanja veterana kao važnom, konstitutivnom elementu Hrvatske, ali u prosvjednim aktivnostima veteranske udruge znaju pokazivati nedemokratske tendencije što može biti u suprotnosti s njihovom ulogom u stvaranju demokratske Hrvatske. Također, veterani na prosvjedima češće iskazuju svoje desne političke orijentacije što odvraća ljude suprotnih političkih stavova. Političko izjašnjavanje može negativno djelovati na potporu prema prosvjednim zahtjevima jer veteranske političke orijentacije dolaze u sukob s individualnim političkim preferencijama promatrača. Kod promatrača koji podupiru veterane te se preferencije preklapaju s veteranskima što znači da podupiru njihove prosvjede jer reflektiraju njihova stajališta ili ih podupiru jer su usmjereni na one elemente koji su promatračima nepoželjni, u ovom slučaju koalicijska vlada SDP-a. Za udio ispitanika koji nisu dali odgovor ne mora značiti da se nalaze u kompleksnoj situaciji podupiranja svih veterana i nemogućnosti davanja potpore njihovim disruptivnim prosvjedima, već može ukazivati na općenito neznanje o trenutnoj situaciji s veteranskim prosvjedima pa osobe ne mogu sa sigurnošću odrediti podržavaju li prosvjednike ili ne.

Za prosvjede 2014. također postoje naznake kriziranja prosvjednih metoda veterana, pogotovo nakon posljednjeg disruptivnog događaja kada je dio prosvjednika prenoćio na Markovom trgu. Premijer Milanović, drugi članovi SDP-a i neovisni politički kandidati kritizirali su ponašanje prosvjednika¹⁷. Nekoliko je komentatora istaknulo kako se, u slučaju prosvjedovanja, veterani moraju držati zakona i ne koristiti silu (Večernji list, 30. svibnja 2015: 6). Također ističu važnost potrebe da dvije najveće stranke riješe veteranski problem jer, u trenutnoj situaciji, samo iskorištavaju prosvjede za vlastita predizborna sučeljavanja (Jutarnji list, 30. svibnja 2015: 2).

No, kada sagledamo obje analizirane prosvjedne epizode, ne može se s potpunom sigurnošću utvrditi postoji li čvrsta povezanost između veće disruptivnosti i pada javne potpore prema prosvjednicima. Pad potpore prosvjednicima može biti uvjetovan i drugim, situacijskim čimbenicima kao što su nezainteresiranosti za prosvjede zbog protoka vremena ili

¹⁷ Milanović je izjavio: „Suosjećam s braniteljima, ali ne volim prijetnje, ucjene i ultimatumе. To neće proći, nikada“ (Jutarnji list, 30. svibnja 2015: 2). Ivo Josipović, Nenad Stazić i Radimir Čačić isto su istaknuli kako prosvjednici stvaraju „atmosfera straha“ (ibid: 6 i Večernji list, 30. svibnja 2015: 6).

neuspjeh u pridobivanju potpore kroz javno komuniciranje. Također, mogu postojati razlike u tome kako su formirani diskurzivni okviri prosvjednika, i protuokviri vlade, rezonirali s javnošću. Moguće je da je vlada imala bila uspješnija u delegitimiranju veterana s boljim diskurzivnim uokvirivanjem javne rasprave. Uspješniji načini diskurzivnog uokvirivanja vjerojatno utječu na razinu javne potpore prema prosvjednicima i prema postupcima vlasti. Upravo zato je važno razumijeti načine diskurzivnog uokvirivanja rasprave od strane veterana i njihovih protivnika. Sljedeći dio rada pruža načine diskurzivnog uokvirivanja veteranskih prosvjeda što uključuje isticanje ideja kojima se prosvjedi legitimiraju i interpretacijski okviri koji veteranske udruge ističu kako bi njihova poruka više rezonirala s neodlučenim promatračima. Također se prikazuju identificirani protuokviri kojima se vlast nastoji obraniti od veteranskih pokušaja negativnog prikazivanja djelovanja vlade.

7. DISKURZIVNO UOKVIRIVANJE VETERANSKIH PROSVJEDA

Analizom relevantnih novinskih članaka, identificirana su dva temeljna okvira kojima se veterani prikazuju u javnosti i kojima nastoje legitimirati svoje prosvjede. Komparativnom analizom ta dva slučaja, ustanovljeno je kako su okviri korišteni 2001. godine ostali relativno nepromijenjeni, ali da za slučaj prosvjeda 2014. godine postoji poseban veteranski diskurzivni okvir kojima se ističe teška ekonomska situacija veterana kao način prikazivanja nesposobnosti vlade. Također unutar često korištenih okvira na prosvjedima se pojavljuju nove ideje koje 2001. nisu bile dio diskurzivnog repertoara. Nadalje, analiza istih izvora podataka sugerira da postoje dva ključna protuokvira kojima se mete prosvjeda, u oba slučaja koalicijske vlade predvođene strankama lijevog centra, nastoje na simboličkoj razini obraniti od napada prosvjednika. Diskurzivni okviri koje je koristila Vlada RH 2014. godine bili su usmjereni na delegitimiranje povoda veterana za prosvjed, njihove zahtjeve kao i korištene metode i disruptivnost akcija.

7.1 Diskurzivni okviri korišteni od veteranskih organizacija

7.1.1 Obrana digniteta Domovinskog rata i veterana

Obrana digniteta Domovinskog rata glavni je okvir kroz koji veteranske organizacije oblikuju svoje zahtjeve u prosvjedima. U novinskim izvješćima često se navodi kako veterani iskazuju nezadovoljstvo s postupcima vlasti prema veteranskoj populaciji, ističući konstitutivnu ulogu veterana u Domovinskom ratu. Na taj način se oblikuje okvir unutar koje bilo kakav postupak vlasti prema veteranima predstavlja napad na simboličku važnost rata. Ovaj okvir pojavljuje se u oba proučavana slučaja, ali razlikuju se po naravi ideja koje se

manifestiraju zbog različitih političkih konteksta. Unutar ovog okvira veterani sebe predstavljaju kao temelj neovisne hrvatske države. Prema njima, i njihovim saveznicima, potrebno je spriječiti sustavno zanemarivanje veterana. Ovaj okvir, također, spada u oblike uokvirivanja nepravdi nanijete veteranima.

Tijekom prosvjedne epizode 2001. godine, primjećujemo naznake okvira koji će se ponavljati i naknadnim prosvjedima 2014. godine. Ono što prvi slučaj čini zanimljivim jest specifičnost podrijetla Mirka Norca koji je iz okolice Sinja i koji je poznat po tradiciji alke. Njegova je uloga vojnika povezana s kulturnom tradicijom Sinjske alke. Norac se prikazuje kao „alkarski vojvoda“ i stvaranjem veza između njegove pozicije i alke, prosvjednici nastoje uvjeriti stanovništvo da se priklone njihovoj strani. Izdvajanje ove ideje očigledno je u nizu natpisa koji su se koristili na prosvjedima. Tako primjerice Jutarnji list objavljuje tekst u kojem se može pročitati natpis koji glasi: „Vojvodo! Sve je spremno da otpočme [*sic*] druga trka“ (Jutarnji list, 13. veljače 2001: 5). Na splitskome prosvjedu u travnju 2001, general Janko Bobetko također je isticao važnost veterana u Hrvatskoj i potrebu da se organizira pokret protiv tadašnje vlasti. Okupljenima na prosvjedu u Splitu poručio je da „danas branimo dostojanstvo i povijesna prava hrvatskoga naroda“ i kako „u ovoj zemlji mi odlučujemo“ (Jutarnji list, 12. veljače 2001: 3). Osim toga što se slučaj isporučivanja generala Norca haškome sudu nastoji spriječiti pozivanjem na prosvjede i poistovjećivanjem generala s alkarskom tradicijom, general je služio kao ikona veteranske populacije. Prosvjednici su poistovjećivali njegovu osudu sa osudom svih veterana i njihove uloge u ratu. Primjerice Branimir Lukšić, tadašnji splitski župan i član HDZ-a, istaknuo je u susret velikome prosvjedu u Splitu kako „se ne sudi Norcu, nego Domovinskom ratu i Hrvatskoj“. (Jutarnji list, 10. veljače 2001).

U slučaju veteranskih prosvjeda 2014. godine ovakvi sentimente se ponavljaju, isticanje veterana kao aktera koji su najviše dali za Hrvatsku u Domovinskom ratu i osjećaj nanijetih nepravdi. Kao ilustrativna može poslužiti izjava Mile Dedakovića, umirovljenog pukovnika poznatog pod nadimkom „Jastreb“, u kojoj ističe:

„Mi hrvatski branitelji, ratni veterani, invalidi Domovinskog rata časno smo služili Domovini kada je trebalo, sada očekujemo od onih koji vladaju da počnu služiti svome narodu i konačno pokrenu kulturu zahvalnosti protiv nekulture zaborava (...)“ (Večernji list, 30. listopada 2014: 4).

Također, za prosvjede 2014. godine, postoje sličnosti s diskurzivnim uokvirivanjem prosvjeda 2001. godine, u načinu na koji se ističu paralele s hrvatskom prošlošću. Tijekom njihove posljednje prosvjedne akcije, veterani su isticali sličnosti svoje trenutne situacije s ratnim okolnostima u Domovinskom ratu. Tako je veteranka Zorica Gregurić izjavila: „Sve ove neljudske uvjete preživjeli smo već na bojištu 1991. pa nam stoga to nije ništa strano. Jedino nam je sada malo teže jer smo stariji i bolesni (Jutarnji list, 30. svibnja 2015: 7). Uz to, veterani nastoje postići svoje ciljeve prikazivajući se kao pokret koji djeluje u korist svih Hrvata, a ne samo veterana. Tako je Đuro Glogoški, predsjednik udruge Stopostotnih hrvatskih ratnih vojnih invalida I. skupine i jedan od vođa prosvjednika, u nekoliko navrata spominjao kako nastavljaju prosvjed dok ne stvore društvo „po mjeri svih građana Hrvatske“ (Jutarnji list, 7. svibnja, 2015: 6). Ovakve poruke često su bile korištene kako bi se prosvjed prikazao kao nepolitički te da veterani ne djeluju u korist hrvatskih stranaka. Primjerice, veterani ističu kako je „šator iznad svih udruga i politike“ (Večernji list, 28. siječnja 2015: 10) i kako im je cilj pomoći svim građanima hrvatske pri čemu, prema riječima Đure Glogoškog, „nema podjele mi i oni, kako govori premijer Milanović, samo nam zajedništvo može pomoći“ (Večernji list, 26. veljače 2015: 2).

7.1.2 Ekonomska situacija veterana

Novi diskurzivni okvir koji prosvjednici koriste u svojem djelovanju jest isticanje ekonomskih poteškoća veterana zbog nesposobnosti vlade. Ova je diskurzivna strategija prosvjednika specifična za slučaj prosvjeda 2014. godine. Budući da je pitanje napada na dostojanstvo veterana i Domovinskog rata, u ovome slučaju, odvojeno od pitanja suradnje s Haškim tribunalom, prosvjednici nemaju jedinstven izvor legitimiranja svojih akcija braneci osumnjičene generale zbog čega koriste druge diskurzivne taktike.

Naznake novog diskurzivnog okvira pojavljuju se u intervjuu provedenog s Josipom Klemmom, predsjednikom Udruge Specijalne policije Republike Hrvatske i jedan od čelnih ljudi prosvjeda 2014. godine. U tom intervjuu ističe kako veterani prosvjeduju zbog nerada i nebrige Vlade, te tvrdi da je cilj prosvjeda „ukazivati na konkretne probleme: nebrigu prema braniteljima [*sic*], kršenje zakona, neregulirano zapošljavanje, gaženje dostojanstva“ (Jutarnji list, 6. studeni 2014: 4). Ekonomsko uokvirivanje veteranskih problema primjetno je i u činjenici da je, prema veteranima, drugi razlog njihova prosvjeda bio socioekonomske naravi. Veterani su istaknuli kako vlada namjerava smanjiti njihove mirovine izmjenom Zakona o veteranima. Tako je Mirko Ljubičić, predsjednik zagrebačkog ogranka HVIDR-e, izjavio da

su prosvjedi organizirani zbog planiranih izmjena zakona uz izjave Bojana Glavaševića (Večernji list, 29. listopada 2014: 6). Prosvjednici su u jednom trenutku, također, isticali potrebe za reintegracijskom socijalnom politikom. Naime, izjavili su kako „inicijalno nije trebalo umiroviti branitelje već im se trebao osigurati posao“ što može ukazivati na negodovanje s pasivnim potporama države (Večernji list, 26. listopada 2014.). Osim toga što ističu svoje socijalne poteškoće, veterani naglašavaju važnost ekonomskih tema iskazivanjem potpore drugim prosvjedima koji se bave sličnim temama. Primjerice, veterani su podupirali prosvjede udruga „Franak“ i „Blokirani“¹⁸ kao i prosvjede protiv privatizacije Imunološkoga zavoda.

Kako bi osnažili ideju da je vlada nesposobna u osiguravanju potreba veteranske populacije, prosvjednici bi isticali probleme individualnih veterana kao što je nemogućnost realiziranja svojih prava. Veteran Ivica Vujica služio je kao jedan primjer koji nije mogao potvrditi svoj veteranski status čime je izgubio pravo na, između ostalog, njegovatelja¹⁹. Također, tijekom prvih dana prosvjeda, veterani bi govorili o tome kako „je njihovo liječenje sve skuplje i kako ih u bolnicama sve češće liječe jefitinim i neadekvatnim lijekovima koji ne poboljšavaju njihovo ionako krhko zdravlje (Večernji list, 30 listopada 2014: 4). U pogledu protuokvira, vlada je na ovu diskurzivnu strategiju odgovorila negiranjem da se pokušavaju smanjiti prava veterana²⁰. Ministar Matić isticao je kako planirane izmjene Zakona ne podrazumijevaju supstancijalno reduciranje veteranskih prava (Večernji list, 28. listopada 2014: 6) već da se radi o tehničkom usklađivanju sa Zakonom o mirovinskom osiguranju (Večernji list, 23. listopada 2014: 12). Također, da se probleme veterana, kao slučaj Ivica Vujice, pokušavaju riješiti donošenjem novoga Zakona o hrvatskim braniteljima. Ministar Matić isticao je kako veterani sustavno pokušavaju zaustaviti rješenje problema onemogućavanjem donošenja novoga zakona (Jutarnji list, 8 siječnja, 2015: 10).

7.1.3 Izdajnička/nenarodna vlast

Drugi značajni diskurzivni okvir kojim se veterani koriste tijekom obje analizirane prosvjedne epizode služio je kako bi se delegitimiralo oponenta. Osnovna poruka ovdje jest

¹⁸<https://direktno.hr/domovina/branitelji-ce-ovog-tjedna-podrzati-prosvjed-udruga-franak-i-blokiranih-13265/> (pristupljeno: 19. srpnja 2018.)

¹⁹<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/isповijest-ogorcenog-hrvatskog-branitelja-moj-je-slucuj-jedan-od-okidaca-ove-80-dnevne-pobune/1280642/> (Pristupljeno: 22. svibnja 2018.).

²⁰<https://branitelji.gov.hr/vijesti/obavijest-ministarstva-branitelja-nema-ukidanja-prava-niti-smanjenja-mirovina/960> (pristupljeno: 19. srpnja 2018.)

da su vlade, predvođene SDP-om, „nenarodne“ i izdajničke. U slučaju prosvjeda 2001. godine vladu često označavaju kao nedemokratsku tako što je povezuju s komunističkim režimom. Obilježje ovoga diskurzivnog okvira jest korištenje specifične retorike usmjerene protiv vlasti; koristeći izraze koji više rezoniraju s hrvatskim građanima, izraze povezane s nedavnom povijesti Jugoslavije i Domovinskog rata, veterani identificiraju glavne neprijatelje prosvjeda i nastoje ih negativno karakterizirati. Glavne razlike između dva proučavana slučaja jest u radikalnosti korištenih izjava. Prosvjede 2001. godine obilježava nasilnija retorika usmjerena izravno članovima tadašnje vlade, dok je u prosvjednoj epizodi 2014. godine prisutna manje radikalna retorika i relativno ublažene usporedbe korištene od strane glavnih aktera prosvjeda.

Ako promatramo prosvjede 2001. godine, zbog svoje bliskosti Domovinskom ratu i nekadašnjoj Jugoslaviji, unutar ovoga okvira koristi se retorika s ciljem negativnog karakteriziranja vlasti koju smatraju nelegitimnom zbog svoje suradnje s međunarodnim institucijama²¹. Ovime se nastoji odrediti tko je neprijatelj prosvjednika stvaranjem dihotomije između onih koji podržavaju prosvjede i onih na vlasti kojima se pridaju različite, negativne konotacije. Tako se vlada ističe kao „marionetska“ kontrolirana od međunarodnih aktera koja ne djeluje u interesu naroda jer isporučuje one koji su sudjelovali kao vojnici u ratu za obranu Hrvatske, ovo je primjetno iz reakcija veterana prije održavanja prosvjeda u Splitu. Kao poziv na sudjelovanje u prosvjedu, predstavnici veteranskih udruga govore građane da odaberu stranu dok ih pri tom zanima „hoćete li biti uz hrvatske branitelje, ratne legendarne junake, generale, zapovjednike, svoje biskupe, sportaše ili na strani marionetske vlasti koja ruši temelje hrvatske države kriminalizacijom Domovinskog rata“ (Večernji list, 9. veljače 2001).

Koaliციjske se vlade prikazuju na dva načina: (1) budući da se radi o koaliციjskoj vladi lijevoga-centra predvođena SDP-om kao reformiranom komunističkom partijom, vlast se prikazuje kao komunistička, a time i nedemokratska i (2) kao „srpska“ vlast koja je istovjetna komunizmu i Jugoslaviji. Tako u slučaju prosvjeda 2001. godine Mirko Čondić, predsjednik Središnjeg stožera za zaštitu digniteta Domovinskog rata, izjavljuje da se „Crveni Kmeri Račanove partije nadmeću (...) tko će više obezvrijediti hrvatske branitelje“ (Jutarnji list, 10. veljače 2001: 4) te kako su članovi ondašnje vlade „crveni zombiji“. Čondić je i tijekom

²¹ Prosvjednici su koristili transparente koji su isticali ovakve karakteristike, primjerice jedan natpis koji je glasio: „Put u Europu - preko Haaga“ (Večernji list, 12. veljače 2001: 2) ili „Jovica Račan [sic] - jučer sluga Beograda, danas sluga Washingtona“ (Feral Tribune, 17. veljače 2001: 3).

prosvjeda u Splitu isticao nenarodnost Vlade govoreći da „vlast pripada danas narodu i proizlazi iz naroda te da ne smijemo dopustiti da Hrvatska postane protektorat socijalističke internacionale“ (Večernji list, 12. veljače 2001: 2). Ovakve usporedbe s nedemokratskom vlašću komunističkoga perioda pojačane su prikazivanjem vlasti kao strane, u ovome slučaju, „srpske“ vlasti. U isticanju tradicija iz hrvatske povijesti, institut alke se koristi kao način karakteriziranja involviranih aktera pri čemu su veterani hrvatske snage, a vlada strani napadači odnosno Osmanlije. Branimir Lukšić govori kako su „Osmanlije pod gradskim zidinama doživjele poraz i nove Osmanlije doživjet će poraz“ (Večernji list, 10. veljače 2001: 3). Isto tako, na prosvjedu u Kninu, na jednom u nizu prosvjeda organizirani u znak podrške generalu Norcu prije onoga u Splitu, predstavnici Stožera izjavili su kako je sada Hrvatska ugroženija nego 1990. godine kada ju je napala „srbočetnička armada“ [sic] (ibid.). Članovi HDZ-a isto su iskoristili priliku da kritiziraju vlast kao nedemokratsku stvarajući veze između činjenice da se radi reformiranoj stranci koja je glavna u koaliciji i autoritarnoga perioda prije Domovinskog rata. Tako je Ivo Sanader poručio kako nova vlast provodi represivne mjere protiv HDZ-a i oporbe te da prisluškuju svoje političke protivnike (Večernji list, 13. veljače 2001: 3). Slično tome, tadašnji gradonačelnik Gospića Milan Kolić, hrvatsku vladu naziva „trećejanuarskom diktaturom“ (Večernji list, 11. veljače 2001: 3) čime povezuje dan izbora 3. siječnja 2000. godine, kada je nova koalicija osvojila vlast, sa „Šestosiječanjskom diktaturom“ kralja Aleksandra I. Karađorđevića za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, još jednom povezujući novu vladu s „nenarodnim“ elementima. Postoji zanimljivost u tome kako se dio vladajuće koalicije nije smatrao „nenarodnim“ kao cijeli SDP, to je evidentno u slučaju potpredsjednika Vlade Dražena Budiše iz HSLŠ-a. Budiša se, zbog svoje uloge u Hrvatskome proljeću 70-ih godina²², prikazivao kao političar koji bi, načelno, trebao podržavati prosvjede koji su organizirani protiv, prema prosvjednicima, „komunističke“ vlasti. Potpredsjednik HDZ-a, Drago Krpina, izjavio je kako HSLŠ ne bi trebao biti uz SDP „zato što je i sam Dražen Budiša bio žrtva takvog shvaćanja demokracije, da je izražavanje svakog drukčijeg mišljenja kriminalan čin i da mu treba zaprijetiti represijom“ (Večernji list, 13. veljače 2001: 2).

U slučaju prosvjeda 2014. godine, slična retorika se ponavlja, ali može se govoriti o tome kako glavni predstavnici prosvjednika koriste manje radikalni rječnik. Umjesto drastičnoga izjednačavanja vlade s nedemokratskim karakteristikama, koristi se općenit pojam

²² Hrvatsko proljeće karakterizirano je kao pokret koji je za cilj imao poticati nacionalne teme i interese Hrvatske u SFRJ. Dražen Budiša je u to vrijeme bio student koji je, zbog svoje uloge u pokretu, završio u zatvoru. Za kratak pregled vidi Irvine (2011).

„jugoslavenstva“ kako bi se vlada diskreditirala u naumu da predstavlja narod. Primjerice, glavno mjesto na kojem se prosvjed održao, Ministarstvo branitelja u Zagrebu, često se označavalo kao „jugoslavenski bedem“ (Večernji list, 22. listopada 2014), i kako se šator ispred Ministarstva neće maknuti dok „drugovi ne odu“ (ibid.). Jedan od natpisa koji je stavljen na šator ispred Ministarstva je deklarirao da su prosvjednici „1991. protiv Jugoslavije, 2014. protiv Jugoslavena“²³. Uz korištenje diskursa protiv „Jugoslavena“ na vlasti, prosvjednici bi stalno dovodili u pitanje rad vlade prikazujući ju „parazitskom“ koristeći diskurs *producerizma*, kojim se društvo vidi kao podijeljeno na produktivne i neproduktivne članove društva (Grdešić, 2017). Prosvjednici su se pitali: „Kako možemo mi biti najveći problem ove države uza sve one koji je svakodnevno krađu iz svojih udobnih fotelja“ (Jutarnji list, 4. studeni 2014: 8). Isto je tako i Đuro Glogoški izjavio: „mijenjat ćemo i one koji nemaju hrabrosti slijediti svoje ljude jer čuvaju fotelje“ (Večernji list, 11. prosinca 2014: 6). Političari na vlasti su, time, problem za hrvatsko društvo jer ne rade svoje posao. Ovakvi stavovi djelomično su povezani s naravi populističkoga diskursa koji se koristio za vrijeme anti-birokratske revolucije u Srbiji tijekom raspada Jugoslavije (Grdešić, 2016). Također, retorika producerizma može se povezati s novim ekonomskim diskurzivnim okvirom jer, zbog svoje nesposobnosti, vlada ne može osigurati prava veterana.

Navedeno predstavlja jedan odmak od načina diskurzivnog uokvirivanja u prosvjedima 2001. godine; u novim prosvjedima postoji određena usredotočenost na ekonomske/socijalne probleme veterana zbog nesposobnosti vlasti da se brine o njima i spojena je uz već ustoličenu praksu određivanja vlade kao nenarodne. Veterani u prosvjedima 2001. radikalnije osuđuju vlast kao veleizdajničku zbog osjetljive teme ratnih zločina u Domovinskom ratu dok je, zbog nedorečenosti zahtjeva, i općenito nefokusirane prosvjedne kampanje, slučaj u Savskoj 66 obilježen raznolikijim idejama nepovezanih izravno s ratom.

7.2 Protuokviri hrvatske Vlade

7.2.1 Politički motivirani prosvjedi/manipulirani veterani

Jedan od glavnih diskurzivnih okvira, koji se formira kao Vladina reakcija na veterane, jest viđenje prosvjeda kao politički motiviranih uz pomoć drugih političkih stranaka, najčešće HDZ-a. Prosvjednike se prikazuje kao manjinu među veteranskom populacijom, koja

²³ Prosvjednici su također objesili transparent „1991 - Oba su pala, 2015 - oba će pasti“, a referira se na hrvatskog vojnika koji je tijekom Domovinskog rata izrekao rečenicu nakon što su uspješno srušena dva aviona Jugoslavenske narodne armije (JNA) (Dolenec i Širinić, 2017). Ovime su veterani isto kreirali povezanosti „jugoslavenstva“ i koalicijske vlade.

manipulira veteranskim pitanjima za svoju korist. U obje proučavane prosvjedne epizode nalazimo izjave koje ističu povezanost HDZ-a i veterana. Također, u slučaju prosvjeda 2001. godine, Domovinski rat se koristi radi stjecanja političke prednosti pozivom na prijevremene parlamentarne izbore.

U slučaju Norac, akteri koji su optuženi za veleizdaju zbog suradnje s Međunarodnim sudom, članovi koalicijske vlade i tadašnji predsjednik države Stjepan Mesić, brane svoju poziciju isticanjem kako se radi o političkim manipulacijama radikalnog vala desnih stranaka u državi. U intervjuu za Večernji list (11. veljače 2001: 2), tadašnji predsjednik države izjavljuje kako je situacija s prosvjedima „(...) scenarij, samo naivci mogu pomisliti da je riječ o stihiji. Riječ je o organiziranoj destrukciji (...). Što gore, to bolje - scenarij je radikala koji bi htjeli osvojiti pozicije u vlasti mimo izbora“. Slične ideje iznosio je i Zdravko Tomac, u to vrijeme član SDP-a, govoreći da su glavni akteri prosvjeda „skupina marginalnih ljudi koji su propali u politici i koji misle da im je radikalizacija šansa da se održe u politici“ (Večernji list, 13. veljače 2001: 3). Posebnu ulogu u legitimiranju ideje o tome da se radi o stranačkoj manipulaciji veteranskoga pitanja imao je Dražen Budiša. Naime, Budiša je iznosio ideje o korištenju Domovinskog rata kao političkog sredstva oporbe i da se „priča o dignitetu Domovinskog rata pretvorila u priču o izvanrednim izborima, a dignitet je doveden u pitanje jer se njime manipulira kao sa stranačkom politikom“ (Jutarnji list, 12. veljače 2001: 4). Iako su i radikalno desne stranke sudjelovale u veteranskim prosvjedima kako bi dovele do prijevremenih izbora, pripadnici vlasti ukazuju na HDZ kao stranku koja ima prevladavajuću ulogu u iskorištavanju, možda i u organiziranju, prosvjeda za svoju dobit. Kritičniji mediji nastojali su istaknuti kako su glavni predstavnici prosvjednika, primarno generali koji su prisustvovali masovnom prosvjedu u Splitu, osobe koje su se obogatile 90-ih godina tijekom Domovinskog rata. Zahtjeve prosvjednika se pokušava diskreditirati isticanjem da „bivši legionari, gostioničari, harmonikaši i legionari, danas redom ugledni generali, posljednjih mjeseci i tjedana ne brane samo dignitet Domovinskog rata nego i zamašne imetke što su ih stekli u rijetkim predasima bitaka za nezavisnost Lijepe naše“ (Feral Tribune, 17. veljače 2001: 8).

U slučaju prosvjeda u Savskoj, vlast nastavlja koristiti okvir o ulozi HDZ-a u organiziranju prosvjeda te kao glavnog aktera koji želi pridobiti biračku potporu veterana. Premijer Zoran Milanović je u više navrata odbacivao pokušaje veterana da postignu svoje ciljeve čestim diskreditiranjem njihovih zahtjeva, nazivajući ih pomagačima HDZ-a. Kada se održala druga disruptivna epizoda na Markovom trgu u Zagrebu, gdje su se prosvjednici

zaključali u crkvu sv. Marka, Milanović je izjavio da je odgovornost za situaciju „na HDZ-u i Tomislavu Karamarku koji utjeruju ljudima strah u kosti (Večernji list, 30. svibnja 2015: 2). Uz Milanovića kao čestu metu prosvjednika bio je i tadašnji ministar branitelja Matić koji je najviše pridonosio idejama kako se radi o HDZ-u kao stranci koja iskorištava veterane za potrebe izbora²⁴. Istovremeno je pridonosio stvaranju nove ideje o veteranima koji su manipulirani od strane posebnih veteranskih udruga. Matić govori kako se mora „brinuti o svim braniteljima [sic], a ne samo o onima koji prosvjeduju. Dvadeset godina jedni te isti ljudi se predstavljaju kao predstavnici svih hrvatskih branitelja [sic] i žele voditi politiku, više nisu dobrodošli kao branitelji [sic]“ (Večernji list, 25. listopada 2014.). Ova se ideja poklapa s medijskim prikazivanjem prosvjednika kao manjine veteranske populacije koja iskorištava svoju poziciju radi stjecanja partikularnih dobiti na štetu većine veterana. Spomenuti organizatori protuprosvjeda koji su zahtijevali prekid veteranskog prosvjeda također su preuzeli ideju o manjini koja zloupotrebljava veteranska prava. Čak idu korak dalje povezivajući prosvjednike s procesima privatizacije 90-ih godina. Ovime su slični primjeru kritiziranja hrvatskih generala iz Feral Tribunea u slučaju prosvjeda 2001. godine. Prema protuprosvjednicima, glavne osobe prosvjeda su „korumpirane i proračunate glavešine ratnih veterana izravno povezane s političkim opcijama koje su imale čelnu ulogu u uništavanju i pljački zemlje u zadnjih četvrt stoljeća“ (Večernji list, 3. ožujka 2015.).

7.2.2 Vlada kao čuvar demokracije/nedemokratski prosvjedi

Drugi protuokvir kojima se koalicijske vlade brane svoju poziciju tiče se isticanja uloge vlade kao čuvara demokratskog i ustavnog poretka u Hrvatskoj, a veterana kao nedemokratske skupine spremna zaobići odluke legitimno odabrane vlasti i drugih državnih institucija. Kako bi sebe prikazali kao racionalnije aktere u usporedbi s prosvjednicima, članovi vlade nastoje zauzeti „višu“ poziciju tako što promoviraju ideje dopuštanja prosvjeda, ali s ograničenjima na korištenje nasilja protiv vlasti i drugih u društvu.

Primjerice, Ivica Račan, premijer koalicijske vlade 2001. godine, predstavljao je glavno lice u uokvirivanju novoizabrane vlasti kao čuvara demokracije izjavljujući da „želi iznova potvrditi da će ova demokratski izabrana vlast štititi i braniti Hrvatsku kao pravnu državu (...) Ova demokratska vlast će braniti i štititi demokratsko pravo građana na slobodno izražavanje mišljenja i nezadovoljstva“ (Večernji list, 10. veljače 2001: 2). Unutar ovoga

²⁴ „Prosvjede su organizirale izmanipulirane udruge branitelja. Zna se od koga, izbori se bliže“ (Večernji list, 22. listopada 2014.).

okvira zahtjevi veterana na splitskome prosvjedu su prikazane kao nedemokratske što se očituje u izjavi saborskoga zastupnika SDP-a Ivana Ninića. Referirajući se na deklaraciju prosvjednika u Splitu u kojem su izneseni zahtjevi veterana na prosvjedu, a koji su uključivali amnestiju za sve osumnjičene veterane i poziv na prijevremene izbore, Ninić pokazuje narav SDP-ove vlasti prema „pretendentima“ da ako se ispune zahtjevi iz donesene deklaracije „ni mi ni naša djeca ne bismo doživjeli demokraciju“ (Večernji list, 13. veljače 2001: 2). Uz to vlada u nastoji zaštititi ustavni poredak od prosvjednika, primjerice ministar pravosuđa, Stjepan Ivanišević, izjavio je da „Ministarstvo pravosuđa nije i neće utjecati na procese u pravosudnim tijelima (...) ako je to bivša vlast činila, a po svemu sudeći jest, ova vlada to ne kani činiti“ (Večernji list, 10. veljače 2001: 3).. Česta je pojava da se HDZ i SDP međusobno optužuju za nedemokratske prakse. Osim očuvanja demokracije, vlada lijevoga centra prikazuje sebe kao nositelja europeizacije jer predvodi proces suradnje s međunarodnim institucijama. Tako član SDP-a Zdravko Tomac izjavljuje:

„Za mene je nacionalni interes to da je Hrvatska moderna, europska država i u kojoj će svi pred zakonom biti jednaki bez obzira na svoje zasluge“ (Večernji list, 13. veljače 2001: 3).

Vlada je 2014. godine nastavila govoriti o prosvjedima kao fundamentalno protuustavnom pokretu, ističući disruptivne metode prosvjednika koje se kose s mirnim protestima karakterističnima za demokraciju. Premijer Zoran Milanović nastavio je prikazivati veterane kao aktere koji prosvjedima nastoje vršiti pritisak na vladajuću koaliciju. Izjavio je da „nitko neće ucjenjivati predsjednika Vlade. Nitko neće ucjenjivati ne samo mene nego nijednog premijera Hrvatske... Ovo je država, reda mora biti, ovo nije birtija [sic]“ (Jutarnji list, 30. svibnja 2015: 2). Vlada SDP se ovdje predstavlja kao racionalan akter u okršaju s prosvjednicima prozivajući veterane kao protuustavnim elementima u Hrvatskoj i kako pokušavaju provesti državni udar. Također, posebnost slučaja 2014. godine je u tome što protivnici veterana ističu sličnost novih prosvjeda s onima 2001. godine. Ovime nastoje povezati veterane s HDZ-om i delegitimirati njihovo samoodređenje kao pokret koji nije politički motiviran ili manipuliran. Ovakav čin može pridonijeti tome da se promatrači prosvjeda opredijele za stranu vlade jer iako veterani imaju poseban status u društvu, isticanje povezanost s HDZ-om donosi i negativne prizvuke jer se stranačkoj politici općenito ne vjeruje. Uokvirivanje veterana kao nedemokratskih aktera, koji pokušavaju uspostaviti vrstu „samovlašća“, primjetna je i nakon završetka prosvjeda; prema novijem okviru veterani pokušavaju stvoriti svoju državu u Hrvatskoj (Grozđanić i Opačić, 2018).

8. ZAKLJUČAK

U ovome radu analizirani su načini na koji hrvatski veterani organiziraju prosvjede i kakvu potporu dobivaju ovisno o tome koliko su njihovi prosvjedi disruptivni te na koje načine prosvjednici i njihovi oponenti uokviravaju problematiku prosvjeda. U pogledu analize disruptivnosti, na temelju dostupnih podataka se ne može s velikom sigurnošću zaključiti kakav utjecaj imaju disruptivnije akcije na javno mnijenje. Pregledom priloženih anketa može se djelomično utvrditi da za slučaj 2001. godine disruptivnije metode, koje su ometale svakodnevicu velikom broju građana, smanjile potporu prema veteranima i njihovim zahtjevima. Prosvjedna epizoda iz 2014. godine obilježena je podjelama po pitanju opravdanosti prosvjeda, vjerojatno dijelom i zbog fizičke koncentriranosti prosvjeda u jednom mjestu.. No, pad potpore veteranima može biti određen i drugim procesima kao što je protok vremena; dulje trajanje prosvjeda može postupno smanjiti potporu prosvjedima zbog nezainteresiranosti javnosti za prosvjed. Neuspjeh prosvjednika da adekvatno komuniciraju svoju poruku isto može negativno utjecati na potporu prema njihovim ciljevima. Primjerice, moguće je da korišteni diskurzivni okviri koje su prosvjednici koristili nisu dovoljno jako rezonirali s javnošću, te da su protuokviri vlasti bili uspješniji u uvjeravanju promatrača. Također, moguće je da je javnost, primjećivanjem korištenih disruptivnih metoda, odbila prihvatiti načine interpretiranja političke stvarnosti koje zastupaju veterani u prosvjedu.

Proučavanjem procesa uokvirivanja ustanovljeno je kako u oba slučaja postoje temeljni okviri kojima se veterani i mete njihovi prosvjeda koriste radi stvaranja vlastite verzije događaja. Uz to, primjetne su promjene u pojavi novih ideja i načina povezivanja tih ideja u periodu nakon prosvjeda 2001. godine kao posljedica rješavanja pitanja suradnje sa sudom u Haagu. Zbog toga prosvjedna epizoda koja počinje 2014. godine donosi naglasak na ekonomsku situaciju veterana. Doduše, moguće je da je pojava novih ideja u slučaju prosvjeda u Savskoj rezultat duljeg trajanja prosvjeda te da veća medijska eksponiranost dovodi do situacije u kojoj veterani „u hodu“ određuju nove probleme i stvaraju nove ideje za potrebe postizanja svojih ciljeva, odnosno „improviziraju“ kako bi opravdali svoju okupaciju trga ispred Ministarstva. Analiza disruptivnosti i načina diskurzivnog uokvirivanja veteranskih prosvjeda pružio nam je uvid u načine kolektivnog djelovanja ove pivotne društvene skupine. U pogledu diskurzivnih okvira, veterani ukazuju na nove probleme kao što su oni ekonomske naravi vezani uz njihovu socijalnu situaciju. Otvaranje takvih pitanja mogu preusmjeriti pažnju javnosti na problematiku pasivizacije veterana kao socijalne skupine i identificiranju nedostataka u socijalnom sustavu za veterane. Veterani imaju temeljni okvir

kojim ističu svoju ulogu u Domovinskom ratu i koji će se, najvjerojatnije koristiti i u budućim prosvjedima. Bilo koji postupak vlade se lako može karakterizirati kao napad na dignitet Domovinskog rata i na čast veterana. S druge strane, teško je sa sigurnošću predvidjeti što se može dogoditi u budućnosti s disruptivnim akcijama veterana, ali s obzirom na relativnu lakoću mobilizacije veterana radi postizanja određenih ciljeva moguće je da će se takve akcije ponoviti. Ovo ovisi o tome oko čega bi se točno veteranske skupine mogle mobilizirati. Upravo zato identificirani diskurzivni okviri u ovome radu mogu doprinjeti u određivanju razloga zašto bi veterani ponovno prosvjedovali jer tim okvirima iznose probleme u hrvatskome društvu.

9. LITERATURA

- Bagić, Dragan (2007) Društveni rascjepi i stranačke preferencije na izborima za Hrvatski sabor 2003. godine. *Politička misao* 44(4): 93-115.
- Bagić, Dragan i Kardov, Kruno (2017) Politička participacija i stranačke preferencije ratnih veterana u Hrvatskoj.
- Čemažar, Sara Ana i Mikulin, Tomislav (2017) Europeizacija kao (ne)prijateljica: Razvoj LGBT pokreta u Hrvatskoj. *Mali levijatan* 4(1): 29-58.
- Dolenec, Danijela (2012) The Absent of Socioeconomic Cleavage in Croatia: a Failure of Representative Democracy? *Politička misao* 49(5): 69-88.
- Dolenec, Danijela i Doolan, Karin (2013) Reclaiming the role of higher education in Croatia: Dominant and Oppositional Framings. U: Zgaga, Pavel; Teichler, Ulrich i Brennan, John (ur) *The globalisation challenge for European Higher Education. Convergence and diversity, centres and peripheries.* (str. 225-246). Frankfurt: Peter Lang.
- Dolenec, Danijela (2017) A Soldier's State? Veterans and the Welfare Regime in Croatia. *Anali Hrvatskog politološkog društva* 14(1): 55-77.
- Dolenec, Danijela i Širinić, Danijela (2017) Party-led Mobilization: Veterans as a Pivotal Political Actor.
- Dobrotić, Ivana (2007) Sustav skrbi za branitelje iz Domovinskog rata. *Revija za socijalnu politiku* 15(1): 57-83.
- Earl, Jennifer, Martin Andrew, McCarthy John D. i Soule, Sarah A. (2004) The Use of Newspaper Data in the Study of Collective Action. *Annual Review of Sociology* 30: 65-80.
- Ekiert, Grzegorz i Kubik, Jan (1998) Collective Protest in Post-Communist Poland, 1989-1993: a Research Report. *Communist and Post-Communist Studies* 31(2): 91-117.
- Fisher, Sharon (2003) Contentious politics in Croatia: the war veteran's movement. U: Kopecky, Petr i Mudde, Cas (ur) *Uncivil Society?: Contentious politics in post-communist Europe* (str. 70-88). London: Routledge.

- Gerhards, Jürgen i Rucht, Dieter (1992) Mesomobilization: Organizing and Framing in Two Protest Campaigns in West Germany. *American Journal of Sociology* 98(3): 555-595.
- Glaudić, Josip i Vuković, Vuk (2016) Voting after war: Legacy of conflict and the economy as determinants of electoral support in Croatia. *Electoral Studies* 42: 135-145.
- Grdešić, Marko (2017) Images of Populism and Producerism: Political Cartoons from Serbia's „Anti-Bureaucratic Revolution“. *Europe-Asia Studies* 69(3): 483-507.
- Grdešić, Marko (2016) Serbia's Anti-Bureaucratic Revolution as Manipulation? A Cultural Alternative to the Elite-Centric Approach. *Comparative Studies in Society and History* 58(3): 774-803.
- Grozđanić, Dragan i Opačić, Tamara (2018) Zabranitelji. *Novosti* 945: 4-6. 26. siječnja
- Hutter, Swen (2014) Protest event analysis and its offspring. U: Donatella della Porta (ur) *Methodological Practices in Social Movement Research*. Oxford: Oxford University Press, 335-367.
- Irvine, Jill (2011) Hrvatsko proljeće i raspad Jugoslavije. *Političke analize* 2(7): 28-37.
- Kasapović, Mirjana (2001) Demokratska konsolidacija i izborna politika u Hrvatskoj 1990.-2000. U: Kasapović, Mirjana (ur) *Hrvatska politika 1990.-2000* (str. 15-41). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kasapović, Mirjana (2003) Coalition Governments in Croatia: First Experience 2000-2003. *Politička Misao* 40(5): 52-67.
- McCammon, Holly J., Sanders, Muse C., Nemwan, Harmony D. i Terrel, Teresa M. (2007) Movement Framing and Discursive Opportunity Structures: The Political Successes of the U.S. Women's Jury Movements. *American Sociological Review* 72: 725-749.
- Olzak, Susan (1989) Analysis of Events in the Study of Collective Action. *Annual Review of Sociology* 15: 119-41. *American Sociological Review* 51: 464-481.
- Pavlaković, Vjeran (2013) Bolje grob nego rob: Hrvatska i međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju, u: S. Ramet, R. Lukić, K. Clewing (ur): *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi* (str. 433-462). Zagreb:

- Peskin, Victor i Boduszyński, Mieczysław (2003) International Justice and Domestic Politics: Post-Tudjman Croatia and the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. *Europe-Asia Studies* 55(7): 1117-1142.
- Pilarov barometar hrvatskoga društva (2015) Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
Dostupno na <http://barometar.pilar.hr>
- Piven, Frances Fox i Cloward, Richard (1972) *Regulating the Poor*. New York: Vintage Books.
- Snow, David A. (2004) Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields, u: Snow, David A., Soule, Sarah A. i Kriesi, Hanspeter (ur.): *The Blackwell Companion to Social Movements* (str. 380-413). Malden: Blackwell Publishing.
- Snow, David A, Rochford, E.B., Worden, Steven K. i Benford, Robert D. (1986) Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review* 51: 464-481.
- Snow, David A. i Benford, Robert D. (2000) Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology* 26: 611-639.
- Tarrow, Sidney G. (2011) *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Wang, Dan J. i Piazza, Alesandro (2016) The Use of Disruptive Tactics in Protest as a Trade-Off: The Role of Social Movement Claims. *Social Forces* 94(4): 1675-1710.

Sažetak

Ivan Grgurinović

Prosvjedi hrvatskih veterana: komparativna analiza taktika i zahtjeva

U ovome radu proučavaju se dva slučaja prosvjeda hrvatskih veterana: (1) prosvjed u znak potpore generalu Mirku Norcu u veljači 2001. godine i (2) demonstracije veterana ispred Ministarstva branitelja u Zagrebu u 2014. godini, a koji je trajao 555 dana. Rad ima dva cilja: prvi cilj je odrediti mijenja li se razina javne potpore prema veteranima i njihovim zahtjevima ovisno o tome koliko su disruptivne njihove prosvjedne metode. Ovo je postignuto prikupljanjem i analiziranjem relevantnih anketnih istraživanja koje su provedene tokom prosvjeda. Nakon što su identificirane disruptivne epizode u oba slučaja, uspoređuje se javna potpora prema prosvjedima prije i nakon tih epizoda. Iako postoje naznake smanjene javne potpore prema prosvjedima, ustanovljeno je da smanjena potpora može nastati kao rezultat raznih fakotra osim same disruptivnosti. Drugi cilj sastoji se od određivanja načina kojima veterani diskurzivno uokvirivaju svoje prosvjede i kako protivnici prosvjeda (primarno, hrvatska vlada) diskurzivno uokvirivaju veteranske prosvjede. *Frames* (okviri) su, u znanstvenoj literaturi o društvenim pokretima, posebne interpretativne sheme kojima se, između ostalog, identificiraju i diskurzivno određuju nepravde koje se moraju riješiti. Komparativnom analizom su utvrđeni glavni okviri kojima veterani prikazuju svoje probleme i kojima delegitimiraju protivnike, ustvrđeno je postojanje novog okvira u prosvjedima 2014. godine povezanog s ekonomskim problemima veterana.

Ključne riječi: veterani, prosvjed, prosvjedni zahtjevi, uokvirivanje, Domovinski rat, javno mnijenje

Abstract

Ivan Grgurinović

Protests of Croatian Veterans: A Comparative Analysis of Tactics and Demands

This paper consists of a comparative analysis of two cases of veteran protests in Croatia: (1) the protest in support of general Mirko Norac in February 2001 and (2) the veteran protest campaign in front of the Ministry of veterans in Zagreb in 2014, which lasted 555 days. The aim of the paper is twofold: the first goal was to determine if public support for veterans and their demands changes as the protests get more disruptive. This was achieved by finding and analyzing relevant data from surveys conducted during the protests. After identifying the most disruptive episodes in both protest cases, I compare public support before and after those episodes. The second goal consisted of determining the ways in which veterans *frame* their protest and how the primary enemies of veterans (the Croatian government) counterframe protests aimed against them. *Frames* are interpretive schemes with which social movements identify injustices that are to be rectified. In the paper, key frames that veterans used to demonstrate their problems and to delegitimize their enemies, were identified. A new economic frame was also identified in the case of veteran protest in 2014 that was tied with the economic problems of Croatian veterans.

Key words: veterans, protest, protest demands, framing, Homeland war, public opinion, disruption